

Українська Академія Архітектури
Національна Спілка Архітекторів України
Київський Національний Університет Будівництва і Архітектури

БОРИС ЄРОФАЛОВ

КАТОЛИК

або

Новий Рік на П'яцца дель Пополо

Навчальний посібник для архітектурних факультетів

A+C | 2023

УДК 72.01; 711.1
Є78

Єрофалов-Пилипчак Б. А. Католик, або Новий Рік на П'яцца
дель Пополо / 2-е вид. випр. і доп. Київ: А+С, 2023. 252 с., іл.

Розповідь-подорож найкрасивішими
містами Європи — Прагою, Флоренцією,
Римом і Венецією — страждає на профе-
сійний перекіс навмисне архітектурним
зором. Особливістю оповідання є
супровід ілюстрованими примітками з
фактографічною довідкою та іронічним
коментарем. Кужбушок становитиме
інтерес для всіх, кого турбують проблеми
архітектурознавства та просторового
благоустрою доброго міста.

Рецензент: д-р архіт. О. С. Слепцов
Рекомендовано до друку Кафедрою основ
архітектури та архітектурного проектування
Київського національного університету
будівництва і архітектури,
Протокол №4 від 9.11.2022 р.

ISBN ??? ??? ??? ? ?

© Б. А. Єрофалов 2022, 2023

© А+С 2022, 2023

*Киянину,
досліднику та історику архітектури,
моєму вчителеві
Юрію Сергійовичу Асєєву*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	11
---------------------	----

НОВИЙ РІК НА П'ЯЦЦА ДЕЛЬ ПОПОЛО

2020	18
Злата Прага	20
Музейна Флоренція	26
Місто Рим	36
Новий Рік	46
У Святого Петра	50
Їжа	54
Лагуна Зима	58

ПРИМІТКИ У ВИГЛЯДІ АРХІТЕКТУРНОЇ РОЗГОРТКИ

1. Ратушний дзиґар Staroměstský orloj	64
2. Карлів міст Karlův most	68
3. Собор Св. Віта Katedrála svatého Víta, Václava a Vojtěcha	72
4. Вацлавська площа Václavské náměstí	76
5. Обечний дім Obecní dům	80
6. Католицька церква Св. Серця Господнього Kostel Nejsvětějšího Srdce Páně	84

7. Пам'ятник Кафці Pomník Franze Kafky	88
8. Церква Санта Марія Новелла Basilica di St. Maria Novella . . .	92
9. Оспедале дель Інноченті Ospedale degli Innocenti	96
10. Лоджія деї Ланці La Loggia dei Lanzi	100
11. Старий палац Palazzo Vecchio	104
12. Собор Санта Марія дель Фьоре La Cattedrale di Santa Maria del Fiore	108
13. Церква Санта Кроче Basilica di Santa Croce	112
14. Капела Пацці Cappella Pazzi	116
15. Палац Пітті Palazzo Pitti	120
16. Галерея Уффіці Galleria degli Uffizi	124
17. Старий міст Ponte Vecchio	128
18. Коридор Вазарі Corridoio Vasariano.	132
19. Іспанські сходи La Scalinata di Trinità dei Monti	136
20. Пам'ятник Віктору Емануїлу II Monumento Nazionale a Vittorio Emanuele II	140
21. Площа Навона Piazza Navona.	144
22. Замок Св. Ангела, що був Мавзолеєм Адріана Castel Sant'Angelo, quondam Hadriani Mausolea	148
23. Фонтан Треві Fontana di Trevi	152
24. Кампо деї Фьори Campo de' Fiori.	156
25. Колізей або амфітеатр Флавіїв Colosseum sive Flavianum Amphitheatrum.	160

26. Римський форум Forum Romanum	164
27. Пантеон Pantheon	168
28. Театр Марцелла Theatrum Marcelli	172
29. Церква Санта Марія ін Ара Челі Basilica di Santa Maria in Ara Coeli al Campidoglio	176
30. Площа Капітолію Piazza del Campidoglio.	180
31. Народна площа Piazza del Popolo	184
32. Шлях Примирення Via della Conciliazione	188
33. Площа Святого Петра Piazza San Pietro	192
34. Собор Св. Петра Basilica di San Pietro.	196
35. Церква Санта Марія ін Трастевере Basilica di Santa Maria in Trastevere	200
36. Міст Ріальто Ponte di Rialto.	204
37. Церква Сан Джорджо Маджоре San Giorgio Maggiore	208
38. Санта Марія делла Салюте Santa Maria della Salute	212
39. Вістря Митниці Punta della Dogana	216
40. Собор Св. Марка Basilica di San Marco	220
41. П'яцетта Сан Марко Piazzetta San Marco.	224
42. Королівські сади Giardini Reali.	228
ПІСЛЯМОВА	233
АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК	239

ПЕРЕДМОВА

Всі ці міста надзвичайно зворушливі. До всіх є особливе ставлення. Прага місто прекрасної мрії, те, що може трапитися тільки на світанку. Флоренція — підручник витриманої архітектури, хоча античність від неї істотно далека. Рим — місто безрозмірне, це і абетка, і живий приклад. Венеція — тендітна історія, що викликає скорботу та захоплення. До них ставишся уважно, як до відтинку власної біографії, хоча й перетинався не часто.

Жанр цієї книжки цілком усталений, я навіть сказав би, старовинний. По-сучасному, по-англосаксонському, це тревел-бук. Однак виникли такі оповідання у незапам'ятні часи. Від «Одіссеї» до казок Марко Поло — воно все про одне. Фантастичні країни! Як це взагалі бува? Ніхто не знає. Окрім пілігримів.

Про спосіб написання слід сказати окремо. Враження про чотири найкрасивіші міста Європи викладено по пам'яті, з голови, через два роки після подорожі. Те, що запам'яталося та залишило слід у відомому порядку. І це показово — чиста ентелехія, враження як річ у собі.

Вивуджуючи спогади, жодного разу не скористався своєю фотозйомкою, хоча стоп-кадрів якісною камерою зроблено понад три тисячі. Багато з них відтворено у вигляді ілюстрацій, після написання тексту. Жодних порадників та керівників. І наскільки можна щирий коментар. Звичайно, готуючись до поїздки, були студійовані путівники, паперові мапи та гугл-карти. Але ось, стикаєшся з натурою, і попередні бачення руйнуються. Проїхавши весь чудовий маршрут, у голові залишається легкий сумбур та приголомшення. Побачене неможливо переказати буквально. Занадто багато, занадто кольорово, заважають деталі та лямка, яка все тре і тре в дорозі.

В результаті композиція книги спирається на два блоки: 1) незаангажований есей, та 2) архітектурний стільник. Тобто перша половина — розповідь про побачене безпосередньо. Ось стикаєшся з артефактом і дивуєшся. Однак інакше, в іншій формі зіткнення із попередниками й не відбувалося. У предків і у нас завжди залишався подив: чому так, чому це тут, а чи було це насправді? Тому спершу вільне враження. Потім — примітки у вигляді архітектурної розгортки: ось пам'ятник, а ось його профіль, історія.

У книзі містяться вільні сучасні оцінки, і тому, сподіваюсь, справедливі, не дивлячись на усталені архітектурні

наполягання. Якщо біля величної пам'ятки всіх часів некомфортно і навіть неприємно перебувати, намагаюсь це чесно передати. І, здається, це важливо.

Зрештою, весь текст — це радість співбесіди. Ефект безпосередньої участі у метушні повсякденності. Наше завдання — проживання у новій формі та обставинах зацикленого та нібито нового життя. Повторюй та оновлюй. А свіже і тверезе (певною мірою п'янке) і нетривіальне бачення — важливе небесам. Ти диви, яка краса, ось воно все, стоїть, існує насправді, і жодні води часу не змогли це змити. І я був тут. *Et in Arcadia Ego*.

Побажання у дорогу. Тримай вервію м'яко та міцно. Дивись під ноги, але більш на всі боки. Що побачиш, на вус мотай і розумій, якщо зможеш. Та передай ближнім. Вони ж зрозуміють. І я вам вдячний.

НОВИЙ РІК

на

П'яцца дель Пополо

Деякі англійці приходили до Ватикану та шість годин поспіль записували все, що їм диктував охоронець. На самі картини вони майже не дивилися.

Джошуа Рейнолдс, XVIII ст.

Після свого короткого візиту, більша частина якого пройшла верхи, Байрон залишив нам яскравіший образ Риму, аніж більшість з тих, хто провів у ньому все життя.

Генрі В. Мортон, XX ст.

П'яцца дель Пополо, 1 січня 2020 року, 00:02

2020

Автобусом — до сонця, з Києва до Риму, на зустріч Нового року ми вирушили 26 грудня 2019-го. З ідеєю допомогла туристична фірма «Поїхали з нами!» Маршрут зі Львова зайняв вісім днів: Львів–Краків–Прага–Флоренція–Рим–Венеція–Будапешт–Львів. Для автобусів, які відбувають до Європи, у Львові вигадали спеціальний термінал «А», покликаний розвантажити та полегшити. Від залізничного вокзалу до терміналу організовано спеціальний чартерний рейс, 20 хвилин. З урахуванням залізничного старту із Києва та знов-таки залізничного повернення до Києва зі Львова, історія вклалася у декаду.

Щільність вражень виявилася надзвичайною, немов грім серед ясного неба — не встигаєш переварити. Тому моментальний звіт про поїздку у тому самому 2020 році не задався. Втім такий ефект мають багато подорожей, в яких враження, як намисто, нанизані на голку автобуса та нитку дороги, без пауз та відпочинків.

Як казали за старих часів, «в атмосфері» утворилося передчуття містичної дати — дві двадцятки. Передчуття

не омануло, 2020 року футбольний м'ячик Землі бадьоро вкотився в епоху змін. Ковідна епідемія, несподівані смерті, уроки онлайн. Земна куля надягла свинячі п'ятачки масок, скасувала їх лише війна. Маски не зняли в двох місцях, в ООН і в ерефії, до них не дійшло, що з початком російської людожерської війни світ став до гори дригом і тепер маски не обов'язкові.

Перехід з одного стану до іншого (точка біфуркації) розтягнувся на три роки, 2020–2021–2022. Своєю довжиною це нагадало Міленіум: 2000-й — початок, потім 2001-й із своїм одинадцятим вересня, і на завершення 2002-й, що наче симетричні ваги. Коротше, суцільні двійки, улюблена цифра Гітлера, символ антиномії: так, але ні.

Повною мірою вплив переходу торкнувся автора. Початки та кінці розмічені у складному та простому, ніби хтось тримає за руку. Зокрема, за три роки я жодного разу не осідлав свій улюблений маунт-байк, а у травні 2022-го нарешті прокотився з вітерцем — і вмить ожили новорічні картинки 2020-го.

Час покотився далі. Отже й тему потрібно закруглити і перехід завершити. Адже воно того варте.

ЗЛАТА ПРАГА

Спершу доїхали до Кракова, околиця з панельними будинками, мізерним супермаркетом, топтаним газоном та поганим туалетом. Трохи пізніше у масній темряві дорога набула більш освоєних рис. Виявилося, їдемо старовинною Віа Моравія, подолавши Моравські ворота, вододіл між Північною та Південною Європою чи, простіше, гірський прохід із польських Бескид до чеських Судетів. У міру наближення до Праги щільність забудови, нічного освітлення та модних штучок нарастає. Примітно, що у чехів інженерні дорожні деталі, бетон, мости, огорожі тощо — старіші, дрібніші та зробленіші.

Весь наступний день присвячено Празі. О, Злата Прага, місце ніде, центр Європи, вир, що втягнув риси всіх відтінків континенту. Є тут і від готичної Німеччини, і від сонячної Італії, від різномастних слов'ян та балканського балагану. Прага — тонкий міст, жердинка, слов'янський півострів, що героїчно встромляється у басурманське море. Солов'їна чеська гілочка поєднує німецький Дрезден і австрійський Лінц.

Постмодерн і ар-деко на Вацлавській площі

Сорок років тому нам, студентам Київського художнього інституту, довелося провести у Празі тиждень в межах обміну так званими будівельними загонами з Високою школою витварних умені у Братиславі. І ось йдемо з Володимиром Руденком набережною Влтави, а на лавочці сидить файна краля «похилого віку», років сорока, про щось мріє. Розговорилися, француженка — Вова зі школи вчив французьку. Для чого ви тут? Ах, Прага мені просто подобається.

З архітектурної точки зору в Празі є все. Німецькі гостроверхі вежі та знаменитий ратушний годинник на Староміській площі [1]. Навмисне бароко Карлового мосту [2]. Готичні горгульї собору Св. Віта на Малій Страні [3]. Величезні картини сграфіто на класичних особняках. Сецесні фасади Вацлавської площі [4] та кольорове скло Обечного дому [5]. Гігантський діамантовий руст празького геометричного стилю міжвоєнного періоду 1920–1930-х. Зухвалі модерністські реконструкції середньовічних церков. І зрештою просто якісна сучасна архітектура, яка добре себе тримає через півстоліття. Але головне архітектурне диво на мій погляд — церква Серця Господнього (Srdce Páně) на площі Георгія Подебрадського на Виноградах [6]. Автор неперевершений словенець Йозе Плечник. Його творіння абсолютно позачасове. Дев'ятиметровий прозорий годинник фасаду-вежі, всередині якого по сходах підіймаються палігрими (ефект начебто придуманий якимсь Фостером у Рейхстагу сімдесят років по тому). Лаконізм об'ємів, вишуканість деталей, відкриті матеріали, гартова цегла, дерево перекриття, білий камінь та дзвінка чеська бронза. Основний об'єм нагадує римську базиліку у Трирі. Звичайно, це гуситський протест та респект труду. Але за всієї простоти ліній дотримано принципів ордерної архітектури. Плечникові позаздрив би сам Карло Скарпа.

Прага, церква Серця Господнього на Королівських Виноградах
архіт. Йоже Плечник, 1927–1932

Прага, сграфіто Староміської площі

Від туристичної агенції в кожному місті автобусу надавався місцевий екскурсовод. У Празі це була стара москвичка, яка емігрувала давно, схожа на сову. Незважаючи на традиційну єврейську ерудицію, добрий гумор і знання місцевого колориту, в її оповіданнях неминуче був присутній московитський снобізм і зверхність. Ну, чехи, вони такі милі та простодушні, сміються простим речам і такі довірливі. І уявіть, чи не щовечора ходять до театру.

А ми, опинившись у Празі мимохідь, неодмінно вклонилися стародавньому кафкіанському бузку біля синагоги [7] і Серцю Пана, що на Королівських Виноградах. У метрополітені, як і сорок років тому, голос співуче оголосив: «Окончуйте віступ а наступ, пршішті станіце Їржіго з Подебрад».

МУЗЕЙНА ФЛОРЕНЦІЯ

Досі ми рухалися строго на захід, з Києва до Праги трохи більше двох тисяч кілометрів. Тепер шлях лежить на південь, до Риму слід подолати ще тисячу триста. Нічний переїзд через Альпи, добре облаштовані освітлені тунелі, незручний сон сидячи. Автобус щільно заповнений українськими роззявами, задушлива спіраль.

Проте різдвяний ранок ніжним кольором фарбує стародавні стіни Флоренції. На площі перед базилікою Санта Марія Новелла з вухатими барочними волютами та мармурово-мозаїчним фасадом [8] скнари-італійці влаштували дротяну імітацію новорічної ялинки з жалюгідними мігулями. Насправді Флоренція не зовсім давня, вона вся — про новий буржуазний світанок Європи, ім'я якому Ренесанс. Це поселення щось на кшталт артистичного довідника: Данте, Мікеланджело, Макіавеллі, Брунеллескі. Впізнавання нашаровується на міський план, який засвоюєш не тільки зорово, немов вивченням карти, але й проживанням, пересуванням, тактильним подоланням, продавлюванням простору. Це особисте знайомство з містом, коли знаєш, як

Флорентійські карнизи

пройти до своїх опорних точок. Хоча у Флоренції ці точки давно уніфіковані. Музеефікація псує місто.

Можна описати охоплення музейного міста декількома зигзагами: рух від вокзалу на південь, до центру давньоримського квадрата (площа Республіки) і до площі Сіньйорії, далі не поспішаючи крізь галерею Уффіці до Старого мосту через Арно, вихід до божевільного палацу Пітті та

садів Боболі, потім по набережній на схід до Санта Кроче, і знову до вокзалу, ринку і знаменитих флорентійських їдалень, минаючи Дуомо — недоречно великий та прославлений собор Санта Марія дель Фьоре. До першого ренесансного творіння всесвітньої історії, брунеллескієвого Оспедале дель Інноценті [9], що був лише за триста метрів збоку, ми так і не дійшли. Адже відомий український архітектурознавець Сергій Костійович Кілессо наказав: їсти треба, бо свиня вона коли не їсть, то й здохне.

І день вже котиться до вечірньої п'їтьми. Італійська метушня, мотоцикли, різномовний натовп. Електричкою ми повертаємося до нашої автобусної оболонки, оскільки в'їзд туристичного транспорту до міста заборонено.

Найбільше флорентійське враження — незліченні дахи XIV, XV і XVI століття, що добре збереглися, з гігантськими звисами карнизів в два і три метри. Можливо, так будували і пізніше. Це правильний рух руки архітектора, який захоплювався рукою із флоринами. Карнизи розташовані на пристойній висоті чотирьох та п'яти поверхів, а висота поверху подекуди сягає п'яти–шести метрів. Карнизи перетинаються над головою, створюють химерні контури, дають тінь. Уявляєш, як це було в епоху процвітаючої Флоренції: перше по-справжньому капіталістичне місто Європи,

Флоренція, площа Синьйорії
Нептун скульптора Бандіnellі, вигляд ззаду

Флоренція, собор Санта Марія дель Фьоре

ритм, масштаб, динаміка, начебто Нью-Йорк, що вириває із Середньовіччя. Риси солідного стилю із задоволенням та не-критично були перейняті сталінською архітектурою 1930-х.

На площі Синьйорії багато усілякої скульптури. Велетенський ківорій з трьома підпружними арками, Лоджіа деї Ланці [10] — справжній розсадник манірної натуралістичної скульптури. Перед входом у Палаццо Веккіо [11], як і раніше, стоїть копія хрестоматійного мікеланджелового Давида, мармурово білого на тлі темної стіни, що нагадує вісімнадцятирічну дівчину, але з яйцями, глибокий жіночий погляд, ямки, кучері. У внутрішньому дворіку Палаццо по периметру на стінах розміщені фрески з ведутами, зображеннями італійських міст-партнерів Флоренції. Перша фреска зліва, не повірите — Прага.

Звичайно, ви запитаете, а як там головний собор? Собор великий, і підперезаний дуже великою туристичною чергою. Величезні пласкі стіни базиліки вкриті мармуровою біло-зеленою облицювальною лускою, яку доробляли ще у XIX столітті. Загалом розглядати це не зовсім цікаво і навіть стомлює. Набагато цікавіше дивитися на собор здалеку, наприклад, із садів Боболи. Місту такий кафедрал не потрібний. У ньому та навколо нього незатишно. Навіщо він такий великий? Кажуть, коли Брунеллескі нарешті

Флоренція, бронзовий макет міста на площі Республіки

склав його купол, городяни дуже пишалися. Собор Санта Марія дель Фьоре демонстрував міць республіки [12]. І дав поштовх розвитку інженерії.

Я вже подумав, можливо, така казенка і формалізм властиві усім надвеликим спорудам? Виявилось, це не так! Ось тут поруч, за півкілометра приголомшлива базиліка Санта Кроче (Святого Хреста), розпочата тим самим скульптором-архітектором Арнольфо ді Камбіо лише на два роки

Понте Веккіо з галереєю Вазарі по верху

раніше, 1294-го [13]. Здивування та захоплення: м'яке поєднання готико-романо, відкриті конструкції, трикутні щипці і циркульні лоджії, на головному фасаді теж є контрастне мармурове обличкування, але в ньому немає надлишку та дурної нескінченності Дуомо. Інтер'єр зачаровує ух-ти-ефектом і якоюсь майже візантійсько-православною домашністю. Античні цитати доречні та смачні. Десятки великих скульптурних надгробків самодостатні,

різноманітні і водночас вміщуються у єдиний об'єм корабля базиліки, підкреслюючи його, корабля, значні розміри. При тому, що це одна з найбільших церков Італії, вона не прибиває та не відштовхує вокзальним масштабом. Підозрюю, що саме Санта Кроче породила ідею флорентійського Дуомо та собору Св. Петра у Римі. І ще, незважаючи на грандіозність, Санта Кроче не позбавлена пластичності, асиметрії та можливості розвитку, не випадково у її двір органічно вписався геніальний ренесансний кубик капели Пацці (1443) авторства великого Брунеллескі [14].

Третє несподіване враження від Флоренції, якого не отримаєш, розглядаючи альбомні картинки та відеоролики, бо стирається дійсний масштаб — це палац Пітті на лівому березі Арно [15]. 1565 року великий герцог Тосканський Козімо I переніс сюди свою резиденцію з Палаццо Веккіо (Старого двірця). Новий палац розташовано до річки боком. Тому, коли переходиш Старий міст, з торгашами ювеліркою і бюстом Челліні посередині, та рухаєшся по вулиці, що плавно підіймається, не чекаєш такої каверзи: бруківка зліва раптом здіймається якимсь неосяжним глобусом. Це площа Пітті, розлогою літерою П її охоплює Палаццо. У моделюванні палацового фасаду, здається, немає нічого екстраординарного, «класичний» Ренесанс. Але вже просвічують риси

роздутого та разухабистого бароко. Наприклад, руст цоколя не просто «рваний», спеціально рви камінь у піну і шмаття, такого не отримаєш, навіть у кучерявому фонтані Треві такого розгулу немає, а тут є. Левові пики на фасаді спантеличують принциповою несхожістю однієї на іншу. Площа випирає пупом землі. За спиною палацу з'являються знамениті сади, але вони закриті в передноворічні дні.

Палаці Пітті та Веккіо пов'язує, через річку Арно, незвичайна інженерно-мистецька споруда. Від Старого палацу крізь галерею Уффіці [16], потім над Старим мостом [17] і до Палаццо Пітті володар Козімо I Медічі зажадав галерею-перехід, аби не перетинатися із простолудинами. Сімсотшістдесятиметровий коридор будував Джорджо Вазарі, тепер це галерея, що носить його ім'я, з колекцією з тисячі картин [18]. 1939 року у цьому переході Муссоліні наказав влаштувати панорамні вікна, рівно над серединою мосту — перед візитом друга та естета, Адольфа Гітлера. У панорамний прозор на четвертий ярус Понте Веккіо регулярно заглядають привиди. Звідси чудовий вид на західну частину міста та міст Св. Трійці. Групами до коридору Вазарі пускають і туристів, але не всюди.

МІСТО РИМ

До Риму підбиралися «акі татъ в нощі», пізно ввечері 30 грудня. Далека східна околиця, Торренова, з дешевим готелем та «брежневською» дев'ятиповерхівкою навпроти. Все якось по-нашому, майже Україна. Самотні пінії, зелені поля. Вранці довгий прогін салатоміною гілкою метро до застави Сан Джованні — нарешті ми в Римі. Звичне середземноморське срібне повітря, приблизно як у Феодосії у жовтні. Сонце та умиротворення.

Рим місто велике, але на відміну від найбільших європейських столиць, не неосяжне. Рим осяжний. У ньому можна було б жити, за відомих обставин, завчивши італійську. Протягом останніх двохсот років велика англосаксонська колонія дозволяє почуватися як удома англосаксам, особливо американцям. Наших тут традиційно мало, починаючи з таємних посланців, шпигунів та пенсіонерів Академії Мистецтв минулих часів — до нинішніх заробітчан. Загалом самотні Гоголь, Брюллов і баба Ганна стійкої слов'янської громади в Римі не створили.

Храм Божественного Адріана, 141 р. н. е.

Під осяжністю я маю на увазі легке розуміння міста як планувальної та пластичної конструкції. На відміну від Флоренції велика кількість відомих артефактів не перетворює Рим на суто музей. У ньому можна із задоволенням загубитися і легко знайтися. Завдяки столичності та центральності у Римі є різне, спонтанні прояви міського життя цілком спокійно врівноважують музейну складову. Це те, чому так радів Гоголь у нарисі «Рим»: ось ідеш-ідеш і раптом — бац!

серед звичайного вуличного життя — невимовний уламок античності чи християнських пристрастей Господніх.

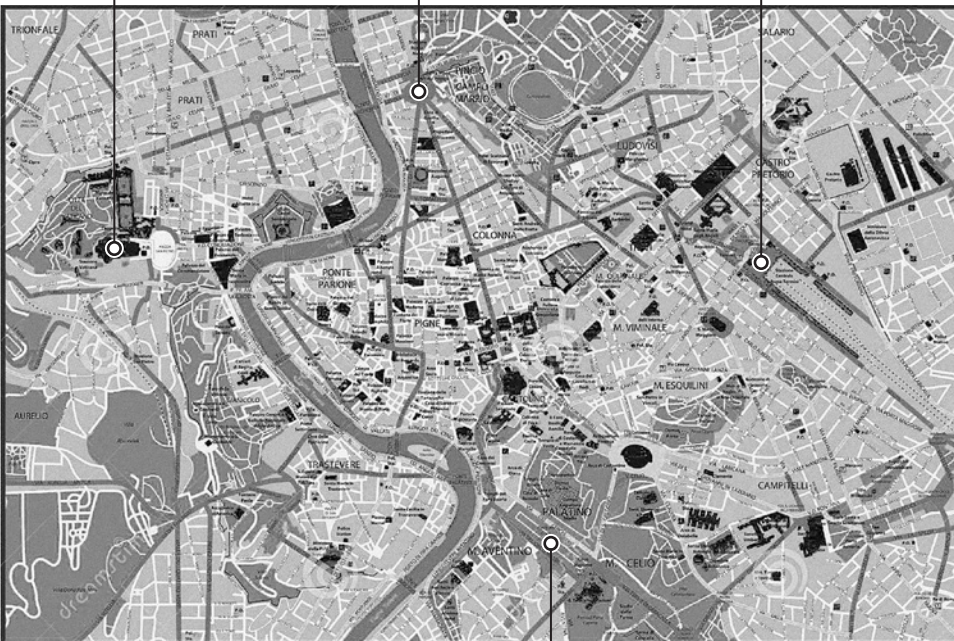
Просторова конструкція Риму, спочатку центрально-симетрична та складна, спрощується, якщо подивитися на неї з вузько-історичним інтересом. Кільцева дорога, що оточує сучасне місто, майже наближається до кола діаметром 20 км, причому від центру до порту Остії на південному заході приблизно така сама відстань. Але нас цікавить ядро, «звідки пішла земля Римська». Це центральна пляма близько трьох кілометрів у поперечнику. З півночі на південь змійкою в'ється Тибр. Три чверті чудес зосереджено на лівому східному березі. На півночі центр рішуче обмежений Народною площею, П'яцца дель Пополо; на півдні — давнім стадіоном Великого Цирку; на сході — вокзалом Терміні, та на заході на правому березі — собором Св. Петра.

Від П'яцца дель Пополо рівним тризубцем, як від Адміралтейства в С.-Петербурзі, розходяться три вулиці: західна, що дотична Тибру — Ріпетта; центральна Корсо, та східна Бабуїно. До Віа деї Бабуїно кріпляться знамениті Іспанські сходи, на них українці о 23:00 зустрічають Новий рік за київським часом [19]. Вибух веселощів, бризки шампанського, петарди, крики. На шум збігаються карабінери та намагаються відновити порядок.

1

L

1

○

Історичний центр Рима

Рим, фонтан Чотирьох рік на п'яцца Навона

Центральна Віа дель Корсо найдовша, півтора кілометри, на півдні упирається в Капітолійський пагорб. На схилі пагорба саме до вулиці Корсо звернений пишний пам'ятник Віктору Емануїлу II [20]. З дитинства доводилося чути лайливі слова з приводу цієї величної та витонченої споруди, найласкавіші — «друкарська машинка». Сьогодні застарілу думку слід правити, це визначна пам'ятка не просто архітектури, але містобудівного мистецтва. Все в ньому добре: постановка, силует, стиль, пропорції та види, що з нього відкриваються.

Чимчикуючи західною Віа ді Ріпетта, потрапляємо в головну, досі живу і нібито заплутану частину Стародавнього Риму. Середину його займає площа Навона, що витягнута за меридіаном і повторює контури стадіону Доміціана I ст. н. е. [21]. Площа із трьома фонтанами, центральний «Чотирьох рік» — з обеліском. Це найбільш душевна площа Риму, вона організує лабіринт своєрідного півострова Старого міста, що вдається в Тибр. Півострів носом дивиться на замок Св. Ангела [22] та собор Св. Петра на протилежному березі. І якщо в лабіринті вулиць ви втратили орієнтир, всередині цієї плутанини допоможе П'яцца Навона, а по периметру — набережна Тібра та вулиця Корсо, кудись обов'язково впретися.

Римський лабіринт підтверджує — усілякі розпланувальні рухи, навіть зроблені в незапам'ятні часи, зберігаються на тілі міста століттями, нікуди не зникаючи. Вся плутанина вулиць має під собою залізну логіку та чітке пояснення, якщо розібратися в історії конкретного кварталу та малюнку провулків. Наприклад, забудова площі Навона точно вписана в контури трибун стародавнього стадіону. І в цьому кучерявому лабіринті приховано головні перлини міста: п'яцци, п'яцетти і базиліки. В результаті — велика кількість мікро-центрів, що як квітки в полі: П'яцца дель Парадізо, Кампо деї Фьорі, П'яцца делла Пінья, П'яцца дель Чінкве Луна. Таких маленьких площ близько півсотні. Іobelіски, і фонтани. А ще бомба — П'яцца делла Ротонда, а перейди Корсо — фонтан Треві [23].

Раптом натрапляємо на містичний пам'ятник Джордано Бруно на Кампо деї Фьорі [24]. Геніальний візіонер і провидець, не до кінця зрозуміли й досі. Тут його спалили добрі люди у 1600 році, пам'ятник споруджено масонами у 1880-ті. Заворожує. Втім, містики багато цієї ночі...

Але про справжнє. Безумовно, у Римі все справжнє. Однак це не стосується руїн. Колізей сприймається купою мертвого каменю, незважаючи на записну велич [25]. На вхідних арках грати. Камінь обсипається та сумує. Враження посилюється туристами, яких багато і яким нема чого

Колізей і фанати

Пантеон

робити — біля Колізею із західного боку, перед Аркою Костянтина, у них щось на кшталт місця збору, очікування та сортування. З руїнами Форуму не краще [26]. Від Колізею Форум Романум витягнувся на кілометр у північно-західному напрямку до Капітолійського пагорба. Ковиряне і копане скупчення цегли нагадує термітник з рідкісними іклами колон. Як на цвинтарі, життя пішло з каменю, лишилася сцена реанімації від лікарів-археологів.

І коли крізь сонячні площі та вузькі вулички нарешті добираєшся до площі Ротонди, трапляється справжній трансцензус, перенесення у часі — ось він, Пантеон [27]! Дві тисячі років, і живий. Ніщо не похитнуло його бездоганну конструкцію: сорокатриметрова куля вписана в циліндр гігантської чорнильниці. Треби богам як приносилися, так і приносяться, незважаючи на обходисвітів, майже без перерви. Це, мабуть, єдиний античний інтер'єр, який дійшов до нас цілістю, без спотворень. І екстер'єр на місці, три кутові колони портика колись замінили — ніхто не помітив. З благоговінням можна торкнутися колон, бронзи дверних кілець, розглядати перекриття портика, кесони купола, кольорові мармурні оздоблення та труну Рафаеля. Крізь гігантський дев'ятиметровий окулюс, завжди відкрите око купола, сонячний стовп, як орологій, день у день оминає зібрання богів. Можна зловити цей промінь і постояти у потоці світла.

Мораль про Пантеон: живий архітектурний організм, що зберіг обличчя та свою первісну функцію протягом століть, перемагає будь-яку археологію. У цьому відношенні в однім ряду з Пантеоном лише вічне місто цілком, місто Рим.

НОВИЙ РІК

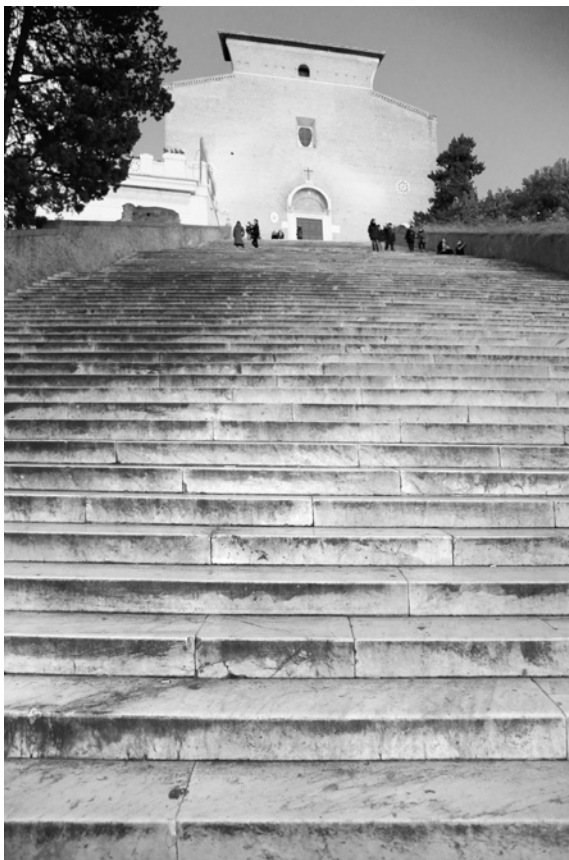
Капітолійський пагорб, звісно, загадка. До нього можна підбратися з різних боків, виявляючи найдивовижніші речі. З півночі меморіал Віктора Емануїла. Із заходу вовчиця та залишки Театру Марцелла, в якому досі живуть приспівуючи [28]. Кажуть, і Римська вовчиця жила саме тут, на Капітолійському пагорбі, і показують нігтями на якісь кущі та каналізаційні ґрати в боці старої гори. На півдні крутий підйом до середньовічної церкви Санта Марія ін Ара Челі [29], і пологий — на Капітолійську площу.

Із задоволенням ми вибрали найкрутіші сходи, до церкви Св. Марії-у-Небесного-Вівтаря (in Ara Coeli). Підйом надто довгий, хресний шлях, часто зупиняємось, озираючись. Внизу гарний магазинчик з італійським вином, італійськими булками, італійським сиром та прошюто. Місто мерехтить заходом сонця. У церкві новорічна служба. Людей майже немає, дві з половиною пари. Церква — фантастична базиліка VI–XIII століть, що успадковує античний храм. Як на мене, це найкраща церква Риму після Пантеону. Лаконічний «небесний» фасад рудої цегли нагадує

Рим, площа Капітолію

букву Т, закономірно перегукуючись з вельми простим і потужним планом у вигляді латинського хреста. Величезна нава, багатющі мозаїчні підлоги на візантійський манер (залишки стародавніх підлог Софії Київської та Десятинної церкви — сота частина тутешньої пишноти), запозичені античні колони. Дерев'яна стеля артезонадо присвячена битві при Лепанто — барочна розкіш. Несуперечливе поєднання стилів на ритмічній та простій конструктивній основі.

Рим, сходи до церкви Санта Марія ін Ара Челі

Вівтар сяє золотом та кришталем. Молитва змушує згадувати латинські слова. Запрошення на причастя. Гості підходять до священика, підходжу і я. Тонка облатка на язичку, елеїнний хрест на лобі — я католик? Біля входу наївні Святі ясла Ісуса й нескінченна шеренга лопухатої різдвяної квітки. Усього дев'ять вечора.

Площа Капітолію — місце вельми приємне [30]. Пологий пандус. Марк Аврелій бронзовий, звичний, із написами. Музеї з боків. Сходи скрізь доступні, навіть є бічний складний сходовий підхід до церкви Санта Марія ін Ара Челі, праворуч від вівтаря. В церкву зліва кутом впирається Віктор Емануїл. Звідси вид на святкове новорічне місто.

Площа дель Пополо зачалася в очікуванні грандіозного салюту [31]. З українським коньяком сидимо біля стопи Нептуна на правому фланзі Наполеонових сходів, що до садів Боргезе. У передчутті ерупції та урочистостей. Проте вийшло як завжди. Люди пошуміли, петарди постріляли. Димно. Обеліск, як і раніше, байдуже стояв, леви лили воду зі своїх морд. Піпл дель Пополо м'яво розходився. Здрастуй, Новий рік!

У СВЯТОГО ПЕТРА

Падаючи сталевим ланцюгом, вагомо гримає давнє ім'я Тибр, сьогоднішня італійська назва річки тремтить — Тevere. Високі набережні, вузьке русло, міцні мости, сторічні платани з рудими плодами. Вулиці по обох берегах утворюють щось на кшталт єдиного проспекту. Набережними приємно прогулюватися, на балюстрадах немає повторних зелених ящиків крамарів-букіністів, як у Парижі. Пішохідний міст до Замку Святого Ангела. Звідси урочистий вхід на Via della Conciliazione [32], вулицю, що остаточно закруглила площу Св. Петра. Будівлі 1930-х з білого каменю та червоної цегли бездоганні, шаховий стиль. Сама площа — головна подія Ватиканського ансамблю, її завдання — вмістити максимальну кількість народу, і вона вміщує [33]. Уздовж периметру бубликом під Бернінієвою колонадою багатогодинна черга шириною у десятеро людей, аби потрапити до собору. На площі можна засмагати, пити воду з колонки біля фонтану, розглядатиobelіск, знайомитися з типами різних країн, зустрічати одноплемінників. Фасад собору відсунутий вглиб і оманливо малий як театральна

Рим, собор Св. Петра

декорація. Над колонадою праворуч вікно, в якому очікують побачити Папу, ліворуч — пінії пагорба Джаніколо, стародавнього Янікулу. На майдані добре.

Складніше із собором [34]. Якщо у Флоренції у базиліці Санта Марія дель Фьоре гігантоманія масштабу лише континентального, то Святий Петро має масштаб всесвітнього католицького імперіалізму. На жаль, порівняти фасадні колони та вікна з фігуркою людини практично

Рим, собор Св. Петра, інтер'єр

неможливо, напевно саме для цього влаштована висока паперть з прощеніумом. Інтер'єр нагадує вокзал, на кшталт Гранд Централ у Нью-Йорку. Холодний неосяжний простір, мармурово-інкрустований об'єм злітає над головою, не зачіпаючи. У кафедральному хиткому світлі П'єту Мікеланджело ледве видно за склом. Грандіозні барокові надгробки усіляких пап, із кольорового каменю, наче виліплені з пластиліну. Гарний кручений ківорій на фотографіях здавався більшим. Зосереджено переміщуються ватиканські служки, офіційні та товсті, індиферентні до парафіян. Хотів був знайти Біблію з паралельним українським та латинським текстом — немає і простої, латиною. Натомість у крамниці багато сувенірів, маленькі розп'яття, задешево.

Несподіване відкриття, головний католицький собор людства орієнтований апсидами не на схід, як у більшості християнських храмів, але на захід. Хоча карта перед очима — дивись до схочу, та усвідомив очевидний факт, лише прочитавши про це в англійського мандрівника 1920–1960-х Генрі Воллама Мортон у книзі «Рим. Прогулянки Вічним містом» (“A Traveller in Rome”).

ЇЖА

Якщо римська річка по-сучасному називається Тevere, то заріччя по-римськи — Трастевере. Можливо це симптоматично, що римський Поділ, Трастевере, знаходиться під боком у Ватикану. Слід вийти з площі Св. Петра до лівих, південних воріт і через Porta Santo Spirito фланувати милю по набережній, аби опинитися в царстві рестораників, двох-триповерхових будиночків і середньовічних церков [35]. Незважаючи на кількість тратторій, таверн, енотек, пивних, їдалень і пристойних закладів, у більшість до них — черги. Хоча обслуговування швидке. Їжа проста, я би навіть сказав, вишукано проста, і смачна. Успіх у трьох компонентах: відмінні продукти, довга традиція їх приготування, доведена до досконалості, та чарівність місця, в якому страву подано.

Схоже, що рясна та зовнішня, тобто на людях, їжа — народний протест проти вічного каміння. Це погане перетравлювання руїн та біологічне пристосування органіки до мінералів архітектури. Що може бідний мандрівник проти громадян античних палаців, імперських терм,

Зимовий артишок Венеції

середньовічних соборів та неосяжного міста! Бо творять великі гроші та великі інтереси, а руйнують великі війни та великий час. Що робити серед цих великих каменів? Насамперед римський плебс вимагав хліба, потім видовищ. Був би живим-цілим. І тут на допомогу приходить чудова свіжа найкраща у світі італійська середземноморська їжа.

Італійці люблять поїсти. Мешканці та гості столиці теж. Найкрасивіше життєрадісна обжерливість римлян

Трастевере: preparati per favore

зображена Федеріко Фелліні у фільмі «Рим». Об'єктом бажання може бути товстелезний та найніжніший флорентійський стейк «фіорентина» з кращої тосканської яловичини або венеційська хитка лазанья, або божественні римські артишоки, або неаполітанська піца-маринара, спагеті-гарофало і локшина-тальятеле. Напевно італійський тубілець не зізнається в особливому шануванні їжі земної, та розбиратися в тому, що подають, буде завжди. Прикладом

послуговує Умберто Еко. Коли киянка Олена Костюкович, головний перекладач маестро, попросила його про передмову до своєї книжки «Їжа. Італійське щастя» і про коментарі щодо тонкощів кухні, той засумнівався, але відразу за обідом зі знанням справи вивчив меню і зробив точне замовлення.

І ось, з рибкою в пузі та з рибкою на хвості перевалюємо з Трастевере на мініатюрний острівець Тіберіна, який забудований вщент, комплентаменте, і з монастирем. Знову лівий берег, кав'ярні, старий єврейський квартал, потерте каміння, задвірки театру Марцелла. Стадо античних храмів на березі — Портуна, Геркулес, Бичачий Форум...

Гаразд, все, досить, баста. До того ж, рано стемніло. Поспішаємо до метро, до станції «Чірко Массімо».

Раптом назустріч, від старого довжелезного дуже великого поля Великого Цирку грандіозна скоморошна процесія, із дзвоном та брязкотом, на ходулях, платформах і автомобілях, під гуркіт хард-року, у сріблі і з півнячими хвостами в будинок заввишки.

Кава в остерії. Місто продовжує жити. Вічне місто.

ЛАГУНА ЗИМА

Повертаємось в Україну з ночівлею в дорозі в автобусі. По Італії більшу частину дороги долаємо по Автошляху А1. Минаючи молочний ранок. У різних країнах магістралей з маркером А1 хоч греблю гати. Але в Італії А1 — знаменита «Сонячна автошлях», що хребетним стовпом прошиває країну від Мілана до Неаполя. Дорога 1960 року, надсучасна, у дві-три смуги, тунелі в Апеннінах, віадуки, приголомшливі панорами. У Болоньї звертаємо з Сонячної автошляхи в долину річки По. З туману казкові замки на пагорбах. Феррара, Падуя та зупинка у Венеції.

Місту в лагуні віддано весь день. Венеція — східна околиця італійської ойкумени. Тут хочеться вдягнути мусульманський тюрбан. Недарма головна набережна носить ім'я Слов'янської — Рива дел'є Ск'явоні. Усі дива на місці. Моторки і гондоли — на Великому каналі, що вивернувся літерою S. Посередині вирячився міст Ріальто [36]. Голуби гадять на площі Сан Марко. Люди радіють і годують голубів.

Венеція, міст Ріальто

Вкотре намагаєшся подивитися на Венецію, не напружуючись. Звісно, Палладієв собор візуально необхідний на острові навпроти — Сан Джорджо Маджоре [37]. Та все ж таки останній цвях у довгій історії складання досконалого ансамблю Лагуни забиває архітектор Бальдассаре Лонгена — церква Санта Марія дельла Салюте, Марії Рятівниці, симетрична, як ракета, струнка, як юна донна з косами-волютами [38]. Церква завершує стрілку острова

Венеція, Сан Джорджо Маджоре на воді

Джудекка на виході Гранд-каналу до Лагуни. В решті Вістрія Митні, або Пунта делла Догана, перетворилося на головний корабель Венеції [39].

З'явилася година неквапливо розглянути інтер'єр та мозаїки головного, візантійського в своєму нутрі, собору Сан Марко [40]. За розмаїттям, пишнотою та анекдотичністю історичних сюжетів порівняти його можна лише з константинопольською Хорою, але об'єм монументальніший. Часу все одно не вистачає. Збираємось у сутінках між двома колонами, Марка і Теодора [41]. Колонка біля огорожі загальнодоступних Королівських садів, Джардіні Реалі, дає води [42]. Пором, причал. Іду з палуби останнім. Сеньйор, ваша шапка! Grazie Veneziani!

Нічна зупинка десь у Словенії, це вже «жовтень», порівняно з венеціанським «вереснем». У досвітньому мрзному Будапешті вже «листопад», в Егері справжній іскристий з інеем на деревах «грудень». Завтра будемо в Києві. Увесь час — наш.

ПРИМІТКИ
у вигляді
архітектурної розгортки

1. Ратушний дзигар | Staroměstský orloj

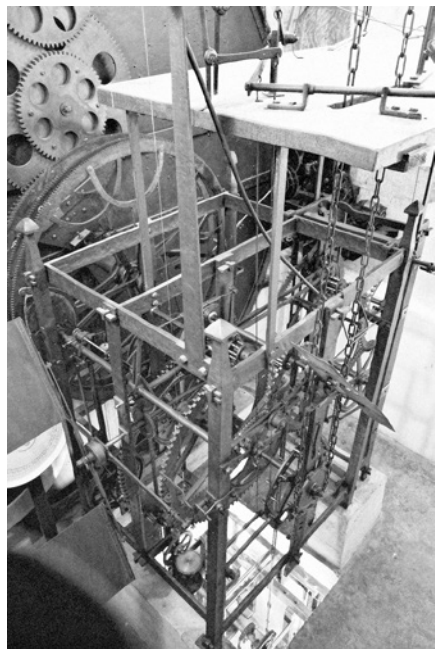
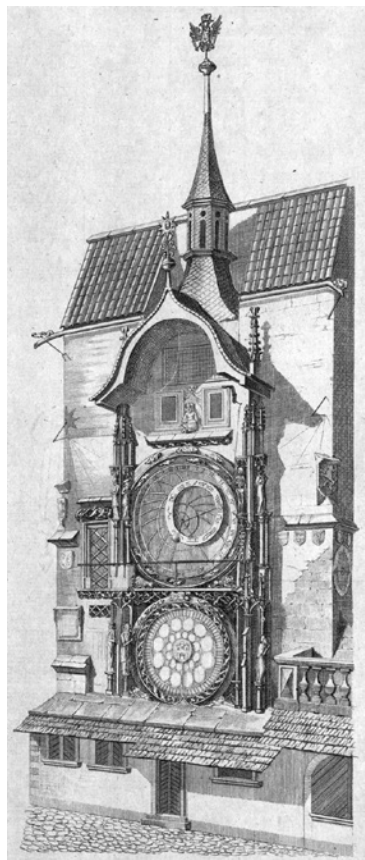
Прага, Староміська площа

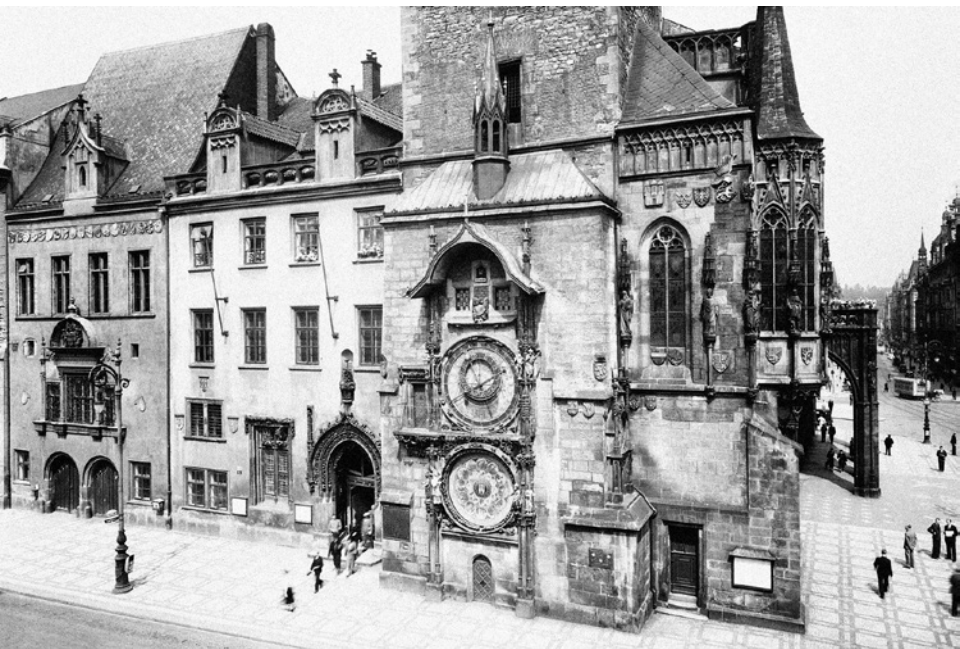
астрономічний циферблат: астроном Ян Шиндель,
майстер годинникових справ Мікулаш з Кадані,
архітектор Петер Парлерж, 1410

календарний циферблат: годинникар Ян Руже
(майстер Гануш), 1490; літератор Карел Ербен,
художник Йозеф Манес, 1865–1866

Найстаріший механічний міський дзигар Європи, що працює, по-чеськи зветься, як у римлян, орологій — орлой. За шість століть неодноразово зупинявся, пошкоджувався ворогом, перебував на межі зникнення, але в результаті оновлювався і доповнювався. За годинником можна дізнатися вавилонський та центральноевропейський час, фази місяця, календарні картини чеського села, постаті бюргерського побуту, вигляд смерті, божих апостолів тощо. Споглядати диво на готичній вежі щогодини збирається натовп: б'ють дзвони, рухаються фігурки, кукурікає золотий півник.

Прага. Годинник на Староміській площі в 1791 і 1937 роках

2. Карлів міст | Karlův most

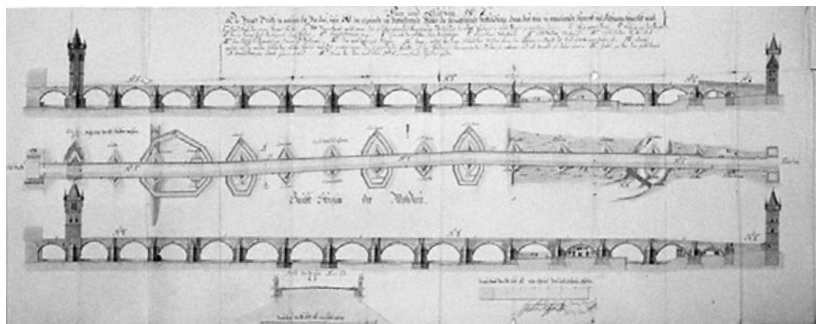
Прага, міст з'єднує Старе Место та Малу Страну
через річку Влтаву

клієнт: Карл IV, 1357

майстерня: Петер Парлерж, 1357–1402

Кам'яний міст із шістнадцятьма прольотами побудовано на місці середньовічного Юдитина мосту XII ст. Перший камінь в основі закладений імператором Карлом IV паліндромічно — з використанням виключно непарних чисел і «у формі мосту»: 135797531, де 1357 — рік, 9 — день місяця, 7 — липень, 5:31 — час. Отож вміли чаклуни і муляри! Спочатку міст прикрашали лише передмостові вежі, начебто романські, пізніше вони були виправлені на смак Ренесансу. Але за силуетом вони таки готичні. Найбільше Карлів міст відомий тридцятьма католицькими скульптурами, встановленими на балюстрадах в межах 1700 року, та це вже бароко.

Прага. Карлів міст в середині XIX століття і у 1939 році

3. Собор Св. Віта | Katedrála svatého Víta, Václava a Vojtěcha

Прага, Градчани

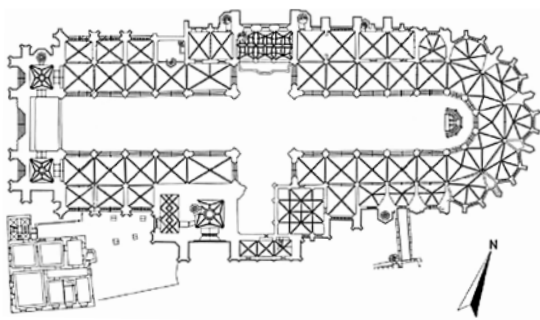
ктитори: Карл IV Люксембурзький, 1344;

Владислав Ягеллон, 1490; Томаш Гарріг Масарик, 1929

архітектори: Маттіас із Аррасу, 1344–1352; Петер Парлерж, 1352–1399; Бенеш Рейт із Пістова, 1490–1510; Йозеф Краннер, 1844–1873; Йозеф Моцкер, 1873–1899; Каміл Гілберт, 1899–1929

Головний собор Богемії, так Чехію звали за часів кельтів, а німці звать по сьогодні. Церкву на Празькому граді 925 року започаткував Св. князь Вацлав спорудженням романської ротонди. 1060 року храм перетворено на тринавну базиліку, а ще через триста років на її основі французький архітектор Маттіас збудував східну частину з вітарем — справжня готика. Невдовзі шваб Парлерж додав склепіння та оздобу у «готично-пластичному» дусі. Після гуситських війн XV ст. храм набув барокових рис — зухвала південна башта. Західну частину дороблювали у неоготиці чеські прихильники Віолле ле Дюка у XIX ст. Інтер'єр працювали до 1939 року. У північній наві є навіть арнувошні вітражі Альфонса Мухи.

Прага. Добудова собору Св. Віта, друга половина XIX ст.

4. Вацлавська площа | Václavské náměstí

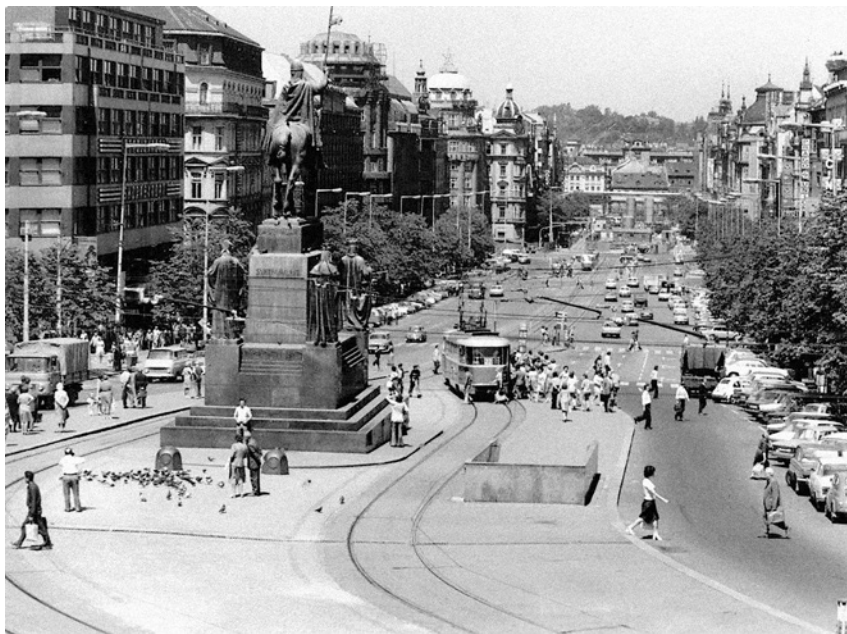
Прага, Нове Место

ономатет: Карел Гавлічек-Боровський, 1848

Влаштована на Кінному торгу, закладеному ще Карлом IV. Отримала ім'я та статус головного майдану Праги під час Революції 1848–1849 рр. Одна з найбільших площ Європи — 750 × 63 м. З північного заходу від вулиці (та станції метро) Мустек з боку Старого Места, площа плавно підіймається на південний схід до Національного музею (метро Музеум). Це найкоротший прогін місцевого метро. В архітектурному відношенні Вацлавське наместі примітне тим, що забудовувалося здебільшого чеською сецесією та має об'єкти у кришталевому стилі 1920–1930-х. Музей із пам'ятником Св. кн. Вацлаву — головний пантеон Чехії (1885–1924). Візаві на Мустеку — постмодерна будівля 1980 року, де зараз крамниця New Yorker.

Прага. Вацлавська площа в 1895 і 1976 році

5. Обечний дім | Obecní dům

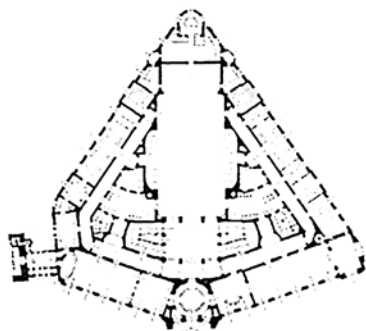
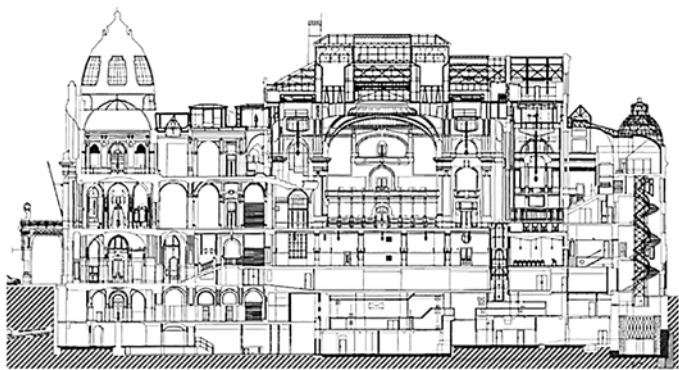
Прага, біля Порохової брами (u Prašné brány)

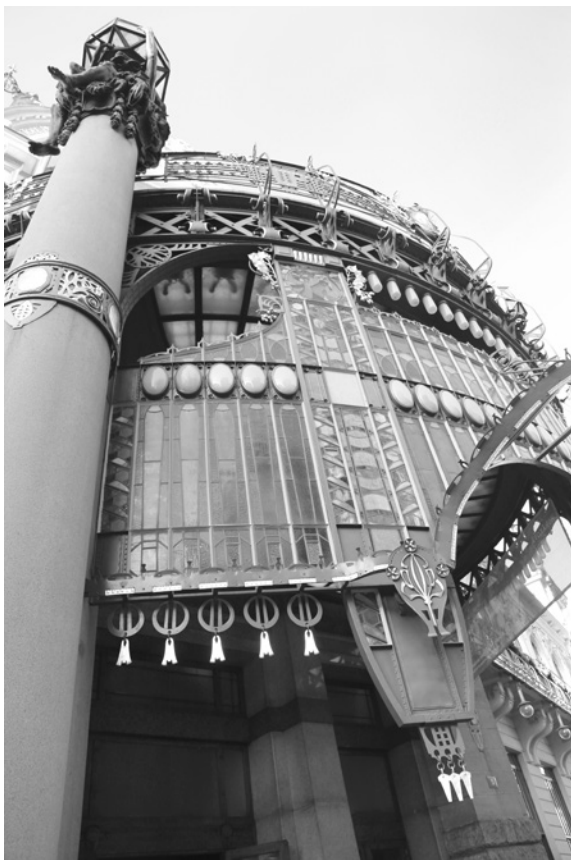
архітектори: Антонін Балшанек,

Освальд Полівка, 1905–1912

Славнозвісна сецесна будівля «Муніципального дому короля міста Праги» займає ділянку стародавньої резиденції чеських монархів. Функція суто громадська. 1918 року тут проголосили Чехословацьку республіку (на кшталт київського Педагогічного музею, в якому в ті ж часи засідала Центральна Рада). Сьогодні це вишуканий концертний зал на 1200 персон, оточений кафе, експо-залами та винарнями. Дім зведено згідно з конкурсним проектом під час вирування віденського сецесного руху. Над оздобою працювала дюжина видатних чеських майстрів, що дбали про новітній національний стиль, відчайдушно впроваджуючи надмірності, невдовзі це породило дивовижну модерністську «кришталеву архітектуру».

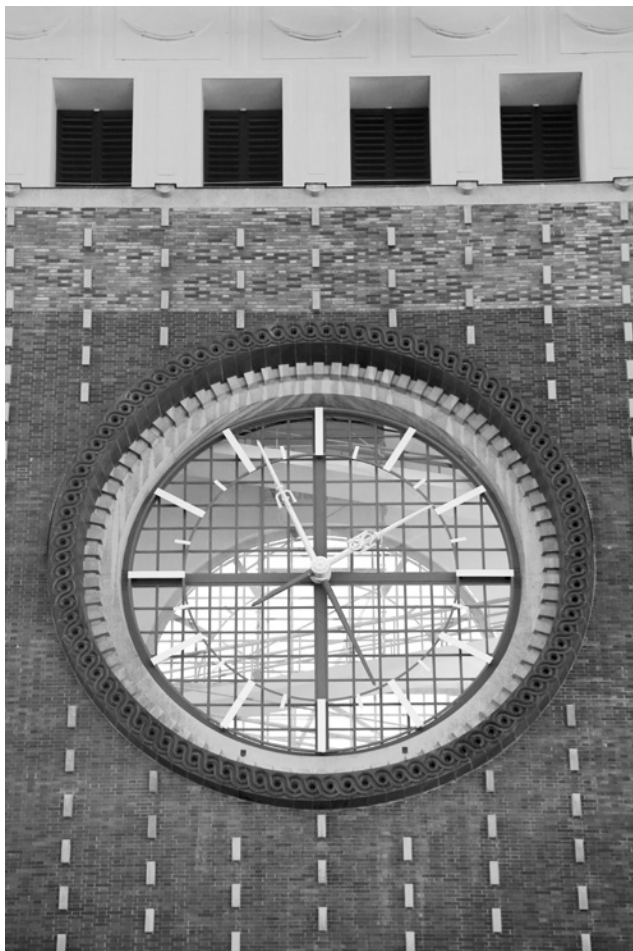
Прага. Обечний дім

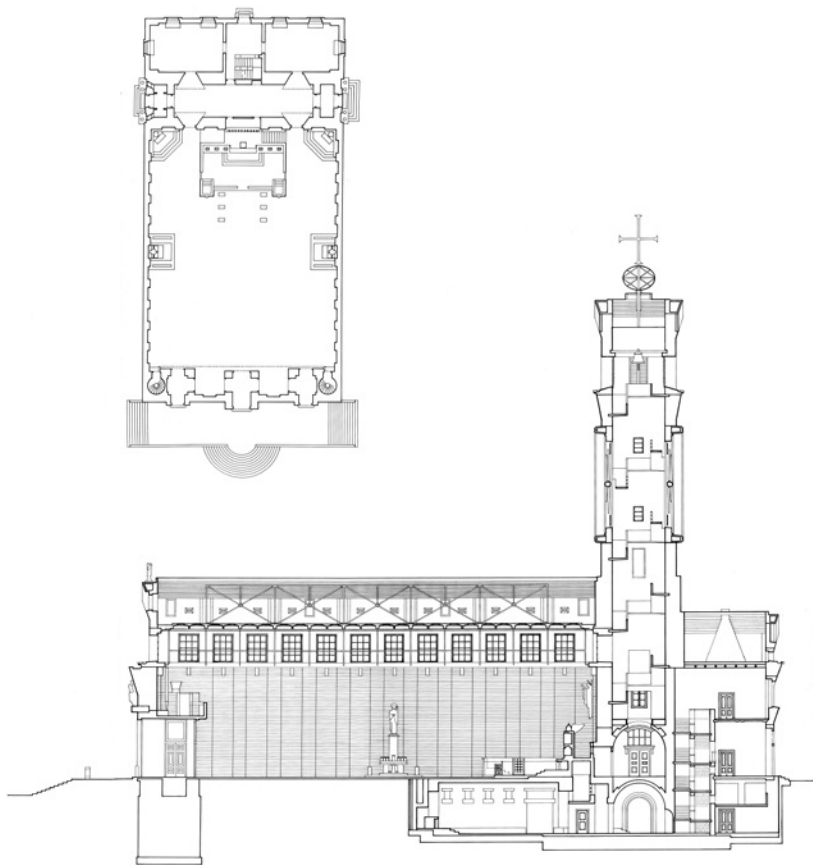
6. Католицька церква Св. Серця Господнього | Kostel Nejsvětějšího Srdce Páně

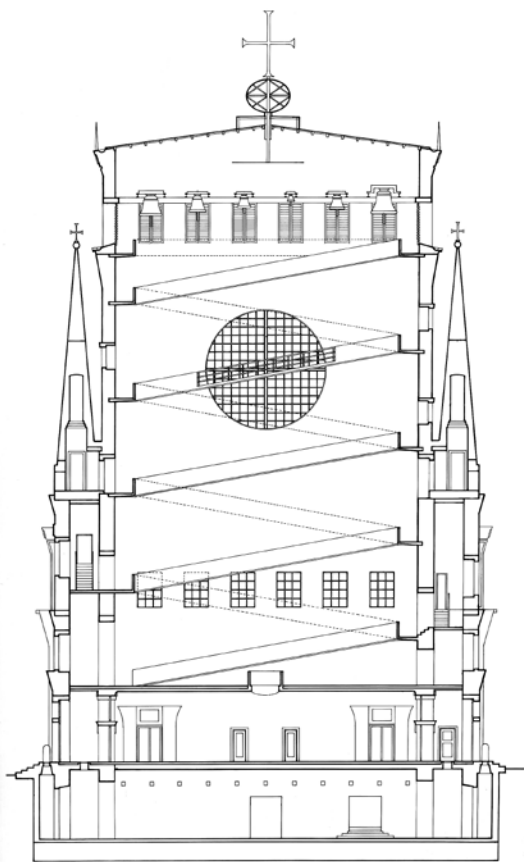
Прага, Виногради, пл. Георгія з Подебрад

архітектор: Йоже Плечник, 1927–1932

Костел Ісусова Серця на Королівських Виноградах — геніальний твір Плечника, втім як і всі його твори. Корабель базилики організує головний майдан району. Спочатку архітектор впроваджував проєкт загальної забудови площі, та як завжди завадив вузький бюджет. Дивним чином у храмі синтезовано класицизм, конструктивізм, мінімалізм та Плечниківський пластицизм, багато в чому будівля послуговує провісником постмодернізму 1970–1980-х. Те, що «Серце Пана» річ екстраординарна, мені було зрозуміло й сорок років тому, та лише нещодавно для церкви виклопотали статус пам'ятника ЮНЕСКО.

Прага. Церква Св. Серця Господнього

7. Пам'ятник Кафці | Pomník Franze Kafky

Прага, Йозефів, вул. Веженська біля Іспанської синагоги

скульптор: Ярослав Рона, 2003

Центром старого єврейського району Йозефів у центрі Праги є, як не дивно, вулиця під назвою Рю де Парі. На ній відома Старонова синагога. Трохи до Старого Места і ледь ліворуч — і ми потрапляємо до Іспанської синагоги. Все це місця великого пражанина Франца Кафки, що писав німецькою. Відповідно його писанням пороблено і пам'ятник письменнику. Скульптура на кшталт Сальвадора Далі причаровує абсурдистськими провалами та збивкою масштабу. У житті Кафка був незграбним дилдою, а тут він сидить хлопчиком-з-пальчиком на плечах дуже великого і збентеженого літературного героя: та де ж пальчик?

Прага. Скульптор Я. Рона і письменник Ф. Кафка

8. Церква Санта Марія Новелла | Basilica di Santa Maria Novella

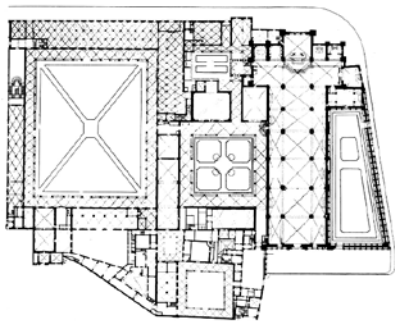
Флоренція, п'яцца Санта Марія Новелла

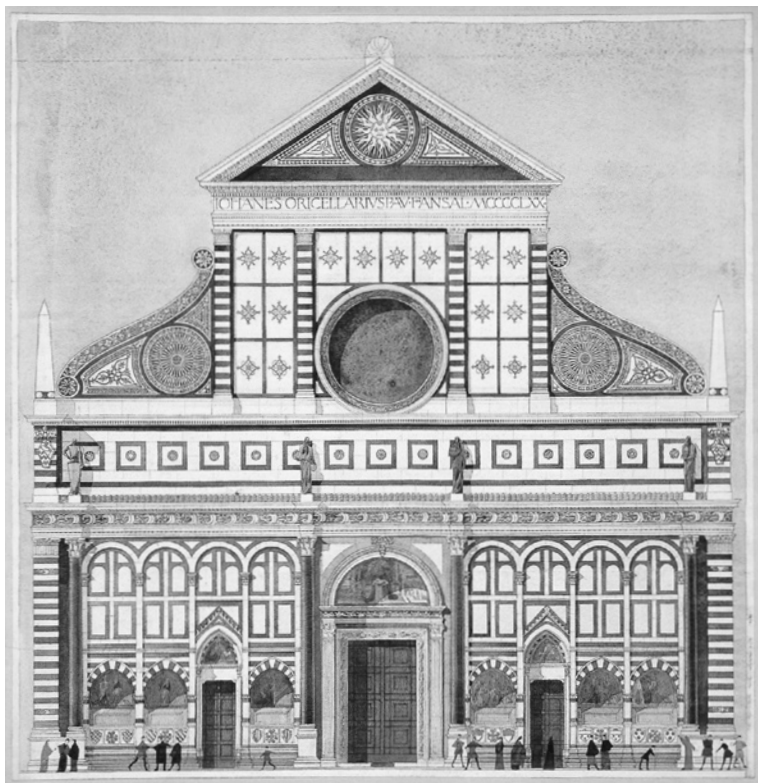
майстри: Фра Сісто Фіорентіно, Фра Рісторо Кампі, 1279

архітектор: Леон Баттіста Альберті, 1470

Прибуваючи до Флоренції залізницею, опиняємось на вокзалі Санта Марія Новелла. Тилами до станції звернено однойменну домініканську церкву з монастирем, що дала вокзалу ім'я. Готична начинка базиліки поєднується із ренесансним фасадом Альберті, фасад цей — справжній вінегрет із квадратиків. Дві корінфські колони обрамляють портал на половину висоти храму, зверху «мезонін» квадратним будиночком, з діркою вітражної ружі, з боків мляві фасадні волюти. Обличкування білим та зеленим мармуром нагадує мавританські мотиви. Вважається ренесансним шедевром.

Флоренція. Монастир і базиліка Санта Марія Новелла

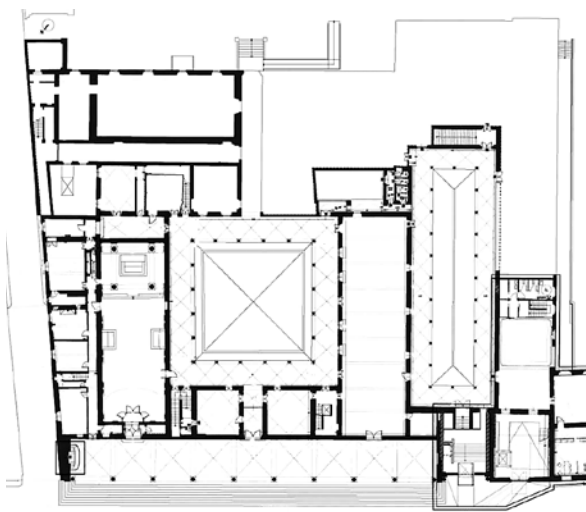
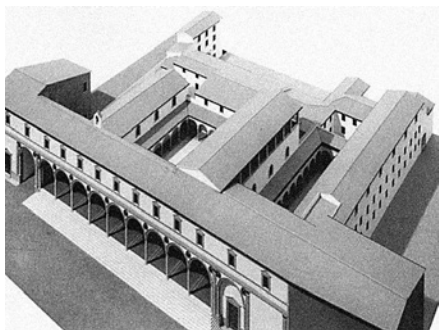
9. Оспedale дельі Інноченті | Ospedale degli Innocenti

Флоренція, п'яца Сантіссіма Аннунціата
(Святішого Благовіщення)

архітектори: Філіппо Брунеллескі, 1419–1427;
Франческо делла Луна, 1427–1445

Сирітський прихисток, або Шпиталь для невинних, був першим закладом Європи такого ґатунку: батьки небажаних дітей спромоглися анонімно залишати своїх виплодків вихователям-спедаліньо і найнятим годувальницям. Окрім людських соціальних схем прогресивна Флоренція знайшла адекватні архітектурні форми для нової «типології будівель». Доступний для загалу фасад оформлено сімдесятиметровою лоджією. Циркульні арки спираються безпосередньо на капітелі колон композитного ордеру. В арочних побудовах щось схоже робили і римляни, але з масивними простінками та півколонами. В Оспедалі ж арка, як у мавританських композиціях, буквально окрилює колону, що стає маніфестом Відродження, яке світлом звільнювало від темних віків.

Флоренція. Оспедале дельі Інноченті

10. Лоджія деї Ланці | La Loggia dei Lanzi

Флоренція, площа Синьйорії

архітектори: Бенчі ді Чьоне та Франческо Таленті, 1376–1382

Трьома величними арками Лоджія Ланці організує парадний простір площі Синьйорії. Претензійну ренесансну споруду влаштовано безпосередньо перед входом до Палаццо Веккіо. Спочатку ця артистична кишеня була Лоджією Приорів та сучасну назву отримала у XVI ст., коли Козімо I розмістив у ній варту з ландскнехтів, італійською ланцікінеккі, озброєних алебардами «ланці». Лоджія достатня галереї Уффіці, символічно розпочинаючи славетніше скульптурне зібрання світу. Після падіння республіки та уряджання 1569 року герцогства великий герцог Козімо користав Лоджію виключно для скульптурної пропаганди свого самодержавного правління. Скульптура геть натуралістична. Але всі милуються Персеєм із Медузою Бенвенуто Челліні, інше майже обходячи.

Флоренція. Лоджія деї Ланці

11. Старий палац | Palazzo Vecchio

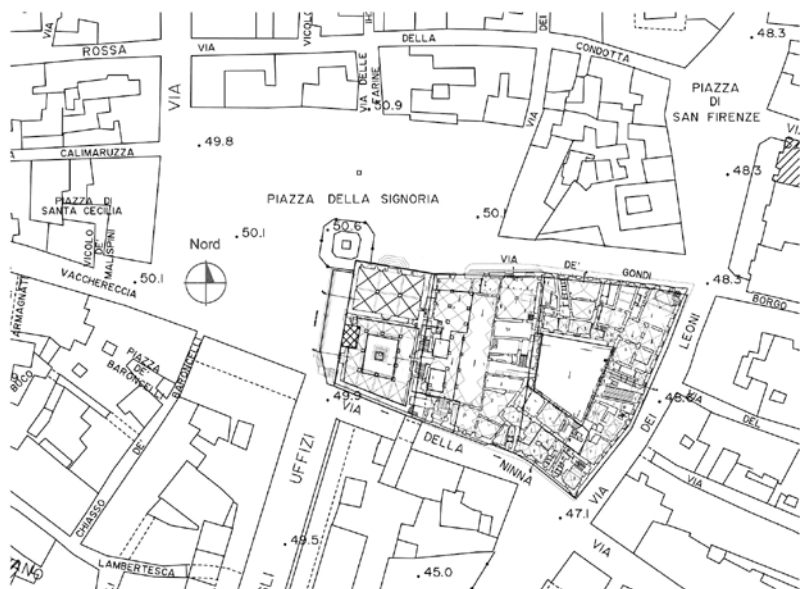
Флоренція, площа Синьйорії

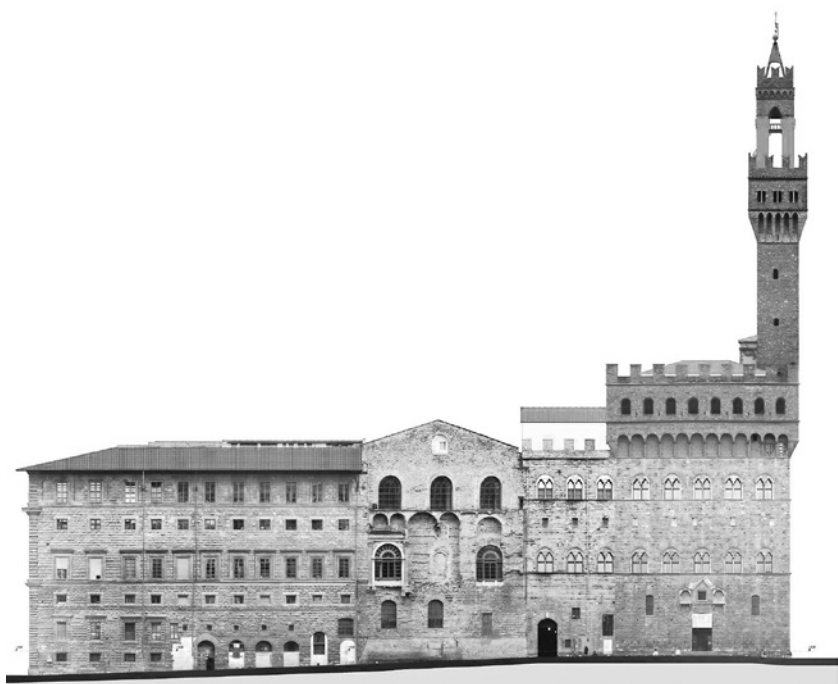
архітектори: Арнольфо ді Камбіо, 1298–1314;

Мікелоццо (атріум), 1453

Всього чотири поверхи Палаццо Веккіо та дзвіниця на додачу витягнулися на 94 м. Фортечні зубці-мерлони над грубезним кам'яним кубом і на вежі покликані лякати й надихати — вийшло пречудово: на вікнах періодично вішали тих, кого вважали злодіями, потім пишалися німецьким дзигарем на вежі Арнольфо. Свого часу Старий палац був Новим, служив муніципалітетом, резиденцією Козімо Медічі, урядовим будинком Тоскани і навіть усієї Італії. Цей символ Флоренції сьогодні є виключно музеєм. Але музей екстраординарний — десятки залів, яких торкалася рука великих митців, від Леонардо до Челліні.

Флоренція. Старий палац

12. Собор Санта Марія дель Фьоре | La Cattedrale di Santa Maria del Fiore

Флоренція, Соборна площа

архітектори: Арнольфо ді Камбіо, 1296–1302;

Джотто ді Бондоне, 1331–1337; Андреа Пізано, 1331–1348;

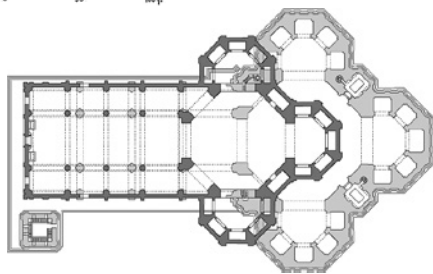
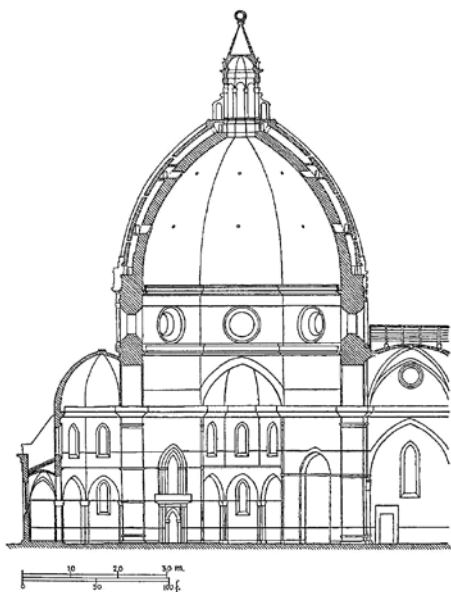
Франческо Таленті, 1349–1359; Андреа Орканья, 1357–1368;

Джованні ді Лапо Гіні, 1360–1369;

Філіппо Брунеллескі, 1420–1436

Церква Марії з Квіткою закладена у день Різдва Богородиці. Квітка ірис герб Флоренції, адже ім'я міста від квітки. Обсяги собору наростали за вимогами республіки Флоренція, що стала у XIV столітті столицею європейського світу. Чи пішло це на користь? Митцям — так, у них з'явилося стійке місце заробітку і тусовки. Сам же собор, як тісто з квашні, спучився над площею, про що Альберті завважив, мовляв, храм краще розміщувати на величному місці, а довкола слід було б «прибрати з очей усілякий бруд і нечистоту». Як не бачили собор через вічне будівництво за старих часів, цілком, так і не бачать до цього дня, надто вже купол хороший, але великий. Дивитись — лише здалеку.

Флоренція. Собор Санта Марія дель Фьоре

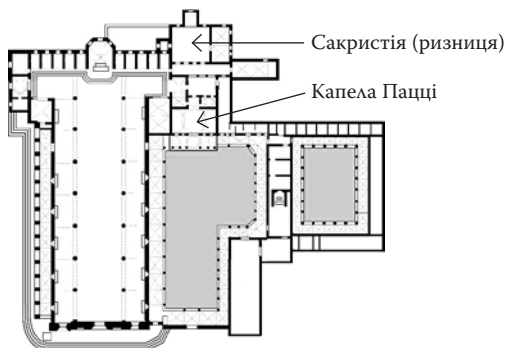
13. Церква Санта Кроче | Basilica di Santa Croce

Флоренція, площа Санта Кроче

архітектор: Арнольфо ді Камбіо, 1294–1385

Головний храм ордена Франциска Ассизького — найбільша з існуючих францисканських церков, найчарівніша та шанованіша публікою. Все в ній надзвичайно гармонійно. Ажурний мармурово-готичний фасад в італійському дусі, із зіркою Давида у лобі, служить композиційною домінантою однойменного майдану та району. Площа широка і затишна. Ліворуч перед фасадом пам'ятник великому городянину-вигнанцю Данте. Архітектурні стилі, що перетинаються в церкві Святого Хреста, дивним чином не суперечать, але співіснують та доповнюють один одного. Видатний пам'ятник готики та Ренесансу.

Флоренція. Базиліка Санта Кроче: сакристія (зліва), головна нава

14. Капела Пацці | Cappella Pazzi

Флоренція, монастир Санта Кроче

архітектор: Філіппо Брунеллескі, 1429–1478

Капела — справжня дорогоцінна скринька, річ у собі, яку хочеться перегортати кубиком Рубіка, розглядаючи з усіх боків, зсередини та зовні. Вона дотична і собору, і ризниці, і монастирського двору. Пропорції капели нехитрі, побудовані на простих, майже квадратних відносинах, як у багатьох ренесансних будівлях, проте дуже гуманні, завдяки людяному масштабу (?), невеликим розмірам (?), майстерності Брунеллескі (?). Над входом невеличкий купол прикрашено смальтою, наче самоцвітами. Інтер'єр, кращий за будь-який Мікеланджелів, сприяє дружній бесіді. Архівольти підтримують мирний циркульний купол. По всьому периметру кам'яна лавочка, сідай відпочивай.

Флоренція. Капела Пацці

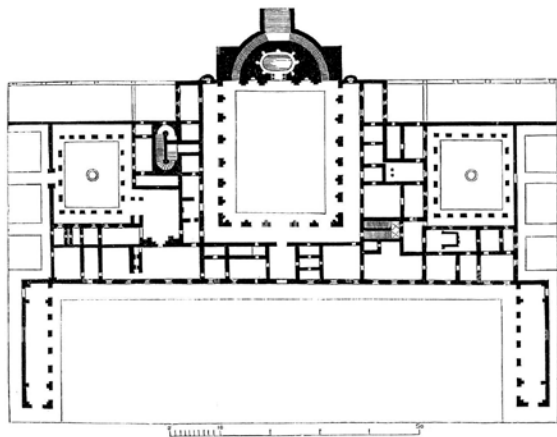
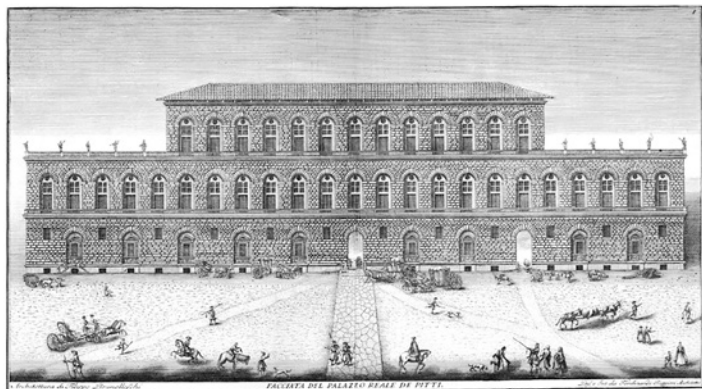
15. Палац Пітті | Palazzo Pitti

Флоренція, площа Пітті

архітектори: Лука Фанчеллі,
Філіппо Брунеллескі (?),
Леон Баттіста Альберті (?), 1458–1464

Бажання відомого автора життєписів, Вазарі, приписати Брунеллескові проект видатної величної будівлі зрозуміле, бо так простіше. Але в рисах цієї банкірської обителі так мало від інженерно-квіткового почерку Піппо (Філіппо)! Передусім, об'єм не квітковий, а навмисне розпластаний, грубий, не так величний, як гнітючий. Характеристики майже кількісні — довжина фасаду сягає понад 200 м. Кажуть, зачинатель палацу банкір Лука Пітті, аби перевершити свого покровителя, банкіра Козімо Медічі, наказав навіть вікна зробити більше, ніж головний портал резиденції Медічі Ріккарді. Та грубість каменю врівноважено живописом розкішних садів Боболі, що примикають до палацу.

Флоренція. Палац Пітті

16. Галерея Уффіці | Galleria degli Uffizi

Флоренція, між площею Синьйорії та річкою Арно

клієнт: Козімо I Медічі

архітектор: Джорджо Вазарі, 1560

Комунальні офіси, тобто Uffizi, побудовані за велінням Козімо I. У вихідному задумі традиційне палаццо перетворилося на наскрізну «тринавну» структуру, літерою П. Центральна вулиця, 18 м завширшки (що зухвало для старої Флоренції) і 142 м завдовжки, з'єднала площу Синьйорії з набережною Арно. Триповерхові фасади з лоджією на першому поверсі, де стовпчиками розставлені скульптури великих тосканців, воскрешають пам'ять про форум Августа. В епоху Ренесансу саме колекція Уффіці відродила античне ім'я «музей», насамперед як зібрання статуй муз. І хоча офіційно музеєм галерея стала 1769 року, за фактом була ним і раніше. Тут концентрована найавтентичніша ренесансна колекція Європи, більшість творів створено «тосканським генієм».

Флоренція. Галерея Уффіці

17. Старий міст | Ponte Vecchio

Флоренція, міст через річку Арно біля галереї Уффіці

архітектори: Нері ді Фіораванті, Таддео Гадді (?), 1345

«Старий міст» і справді найстаріший у Флоренції в давньоримські часи через нього проходила Кассієва дорога. Вже тоді його субструкції були кам'яними, а надбудови дерев'яними. Міст не раз зносило повеннями. Після чергового обвалення у 1333 році міст відбудовано повністю з каменю, і він набув значних розмірів: ширина 32 м, три арочні прольоти по 30 м, загальна довжина 95 м, житлові надбудови по обидва борти в три поверхи. На мості завжди гомоніла торгівля, продавали м'ясо, смерділо. Тепер пропонують переважно ювелірку і сувеніри, наразі не смердить. Посередині розташоване бронзове погруддя Бенвенуто Челліні, по верху надбудов — коридор Вазарі.

Челліні на мосту

Флоренція. Старий міст, вигляд із заходу (зліва) та зі сходу

18. Коридор Вазарі | Corridoio Vasariano

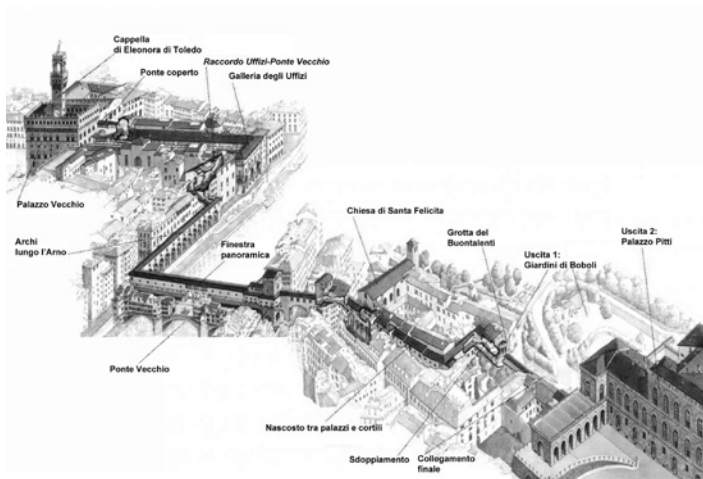
Флоренція, від палацу Веккіо до палацу Пітті

клієнт: Козімо I Медічі

архітектор: Джорджо Вазарі, 1565

Криту галерею від палаццо Веккіо, крізь Уффіці, далі над Старим мостом і до палаццо Пітті побудовано на замовлення того саме великого герцога Тоскани Козімо I Медічі й тим саме художником і архітектором Джорджо Вазарі, які нещодавно збудували галерею Уффіці, тож зробити це було не надто складно. Сімсот шістдесят метрів коридору побудовано лише за п'ять місяців. Називають кілька можливих причин його виникнення, головна — сила інерції. Переїхав до нового приміщення — забудь про старе, але ні, хочу ходити туди-сюди, речі носити, і щоб не смерділо. Отже коридор Вазарі став складовою ланкою галереї Уффіці, на всю його довжину розмістилася експозиція картин, а над серединою Понте Веккіо — знамениті панорамні вікна.

Флоренція. Коридор Вазарі

19. Іспанські сходи | La Scalinata di Trinità dei Monti

Рим, від Іспанської площі до пагорбу Пінчо

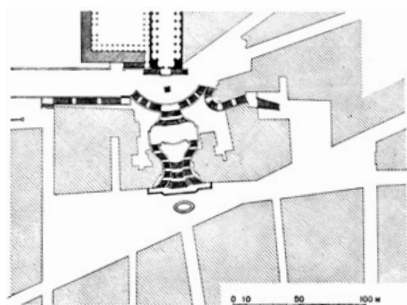
ктитор: Етьєн Гефф'є

архітектори: Алессандро Спеккі,

Франческо де Санктіс, 1717–1725

Сходи піднімаються від променя віа деї Бабуїно, у місці трикутного вигризу, названого Іспанською площею, до церкви Триніта деї Монті. Біля підніжжя сходів Берніні-батько влаштував фонтан «Баркачча». Незважаючи на назву, підкладка у сходів французька, бо раніше і площа називалася Французькою (на ім'я посольств, що змінювали одне одного), і Трійця-на-Пагорбі належала Франції, та й зведення сходів ініціював французький посол Етьєн Гефф'є, заповідавши на будівництво *20 тис. скудо*. Сходи вважаються видатною пам'яткою пізнього бароко. В них 138 сходинок, і називають сходи широкими. В середній частині вони роздаються п'яцеттою з поперечною балюстрадою — чудовий видовий майданчик.

Рим. Іспанські сходи

20. Пам'ятник Віктору Емануїлу II, або Вітторіано | Monumento Nazionale a Vittorio Emanuele II

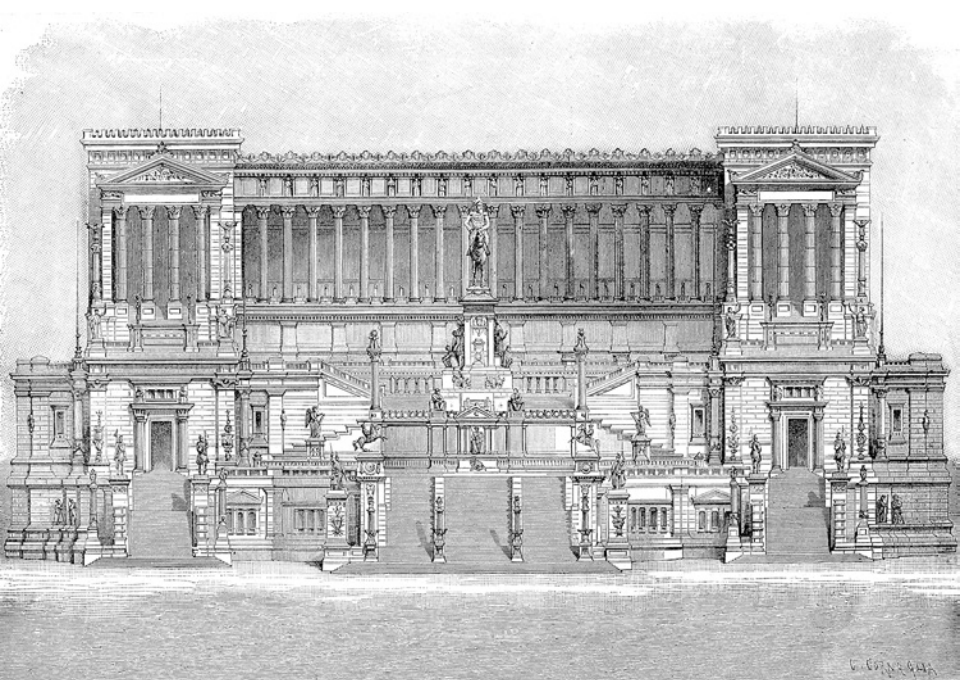
Рим, площа Венеції

архітектор: Джузеппе Сакконі, 1885

скульптори: Енріко К'ярадіа (1911), Паоло Бартоліні (1927)
та ін.

Це наймасштабніший італійський проект XIX століття. Нео-класицистичний пам'ятник присвячено добі Рісорджименто і першому королю об'єднаної Італії, що правив з 1861 по 1878 рік (за цей час столиця перемістилася з Туріна до Флоренції і потім до Риму). Конкурсні вимоги до монумента: розташування на схилі Капітолійського пагорбу по осі Корсо, кінний пам'ятник королю, що закриває тили Капітолію. Основний масив будівлі та близько сотні скульптур виконано з боттічінського мармуру, кінна статуя короля та фланкуючі квадриги — з бронзи. За колонадою соммопортику (тобто піднятого на висоту) просвічує модерно-ампірний мозаїковий фриз. Видатні репліки на Вітторіано — площа Героїв у Будапешті (1896) і Новий Трокадеро у Парижі (1937).

Рим. Вікторіано

21. Площа Навона | Piazza Navona

Рим, Марсове поле, район Понте

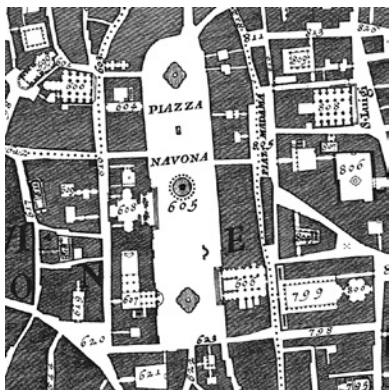
фундатори: Гай Юлій Цезар, 46 р. до н. е.; Доміціан, 85 р. н. е.

архітектори: Джованні Лоренцо Берніні, 1647–1651;

Франческо Борроміні, 1653–1657

Ім'я площі походить від грецького $\alpha\upsilon\omega\nu$ (агон) — змагання, війна, боротьба. У давньоримські часи прирічну низовину міста звали Марсовим полем, це було місце кінних змагань та військових вправ, *campus agonis*. У Середні віки вказівка на стадіон вимовлялася *in agone* і врешті-решт набула форми *p'agone/Navona*. Та історія саме площі почалася з того, що Гай Юлій Цезар влаштував тут стадіон, який до сучасних меж розширив Доміціан: 275 × 106 м. Сьогодні на фундаментах колишніх трибун окрім іншого вісім палаццо, що зовні нагадують прості чотириповерхові інсули, та дві церкви. Головна прикраса майдану — фонтан Чотирьох рік Берніні, який облаштовано у центрі іподромної дистанції перед Борромінієвою церквою Св. Агнеси *ін Агоне*.

Рим. Площа Навона

22. Замок Св. Ангела, що був Мавзолеєм Адріана | Castel Sant'Angelo, quondam Hadriani Mausolea

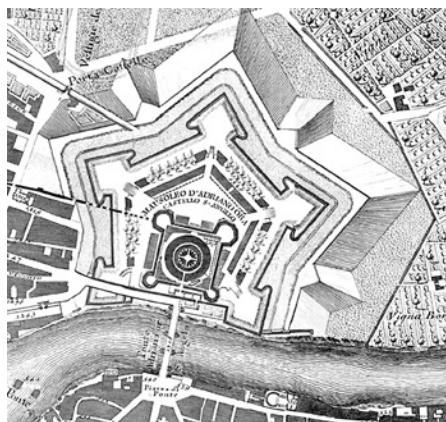
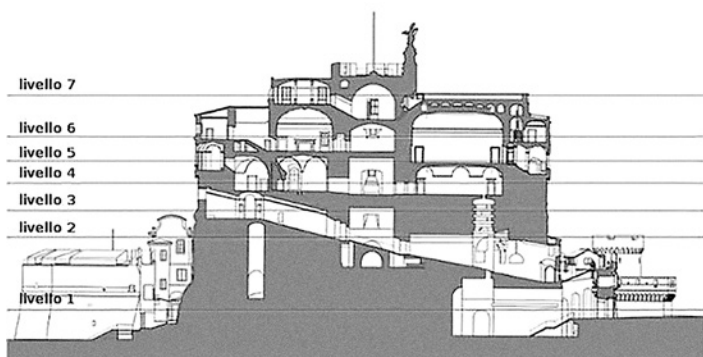
Рим, Ватиканська набережна

фундатори: імператори Адріан і Антонін Пій, 135–139 рр. н. е.

замкові стіни: Авреліан, 271–275

Імператорський мавзолей у вигляді етрусського тумулусу, облицьованого мармуром, мав виразну стереометрію: квадрат 84×84 м, на ньому циліндр діаметром 64 м, обидва висотою 20 м, зверху насипний курган з квадригою, якою править бог Геліос. Був найвищою спорудою Риму. 271 року за навали злих алеманів мавзолей стає частиною Авреліанових кріпосних стін: 19 км з баштами через кожні 30 м. Подальша доля замку невідьма від історії церкви та папізму. 590 року Григорій I побачив на верхівці архангела Махаїла, який вкладає меч у піхви, проголошуючи кінець чуми і водночас імперії. З тих пір фігура янгола увінчує фортецю. Тут на початку XVI ст. розбещений папа Олександр VI Борджія поділив світ між Португалією та Іспанією, сприяв Ватикану, благоволів Мікеланджело та Рафаелю і відчайдушно прикрашав замок.

RESTAVRO DELLA MOLE ADRIANA E DEL PONTE ELIO

Рим. Замок Св. Ангела, або Мавзолей Адріана

23. Фонтан Треві | Fontana di Trevi

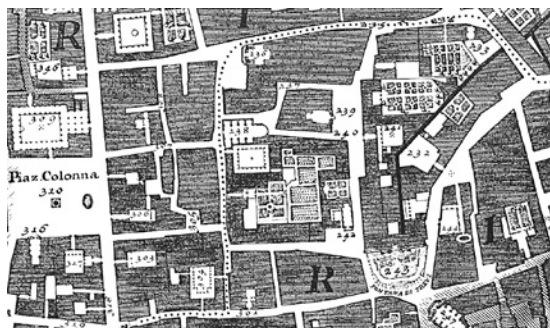
Рим, площа Треві, або «біля Трьох Вулиць»

віа Полі, віа Стамперія та Лаваторе

архітектори: Нікола Сальві, Джузеппе Панніні, 1723–1762

Перший проєкт фонтану на перетині трьох вулиць склав Леон Баттіста Альберті за вказівкою папи Миколи V в середині XV ст. Реалізовано ідею лише через три століття. В решті це найбільш кучерявий та експресивний бароковий фонтан Риму, улюбленець публіки та кінематографістів. Дикуватий антураж приставлено до фасаду пристойного ренесансного палаццо. В центрі композиції над вигадливим скелепадом Нептун, на флангах м'язисті фігури Тритонів на морських скакунах. Вода для фонтану закачується в цистерну під палаццо у вівторок зі стародавнього акведука Аква Вірго. Це найсмачніша у Римі вода, надходить вона з Кампанії зі схилів Альбанських гір, йде через пагорб Пінчо та живить понад півсотні фонтанів, включаючи «Баркаччу» біля Іспанських сходів. Однак фонтан Треві — найважливіший.

Рим. Фонтан Треви

24. Кампо деі Фьорі | Campo de' Fiori

Рим, район Паріоне, між п'яцею Навона та палаццо Фарнезе

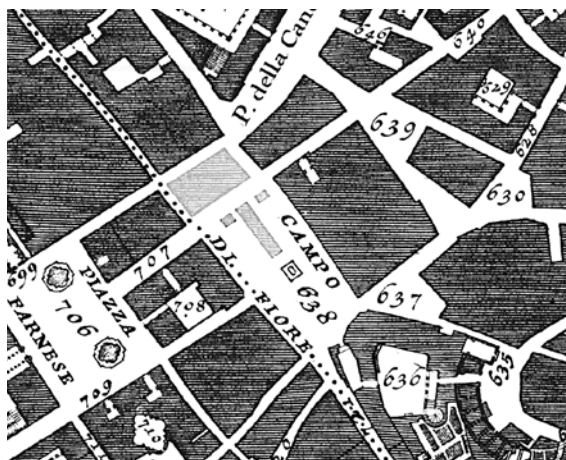
клієнти: сім'я Орсіні, Кіллакст III, XV ст.

скульптор: Еttore Феррарі, 1889

Буквально Кампо деі Фіорі означає Поляна Квітів. До XV ст. тут був квітучий луг із культурними садами. В результаті захоплень і земельних переділів залишки середньовічних укріплень склали основу резиденції Орсіні де Кампофлоре. Наступні два століття околиці замошували згідно з папськихми прожекетами покращення району. Площа була відверто діловою: на ній процвітав кінний ринок, а також проходилися публічні страти і покарання мотузками. 17 лютого 1600 року тут був живцем спалений домініканський монах і філософ, звинувачений у ересі, Джордано Бруно. Через триста років на місці жертвовного вогнища Учителю з Ноли споруджено бронзовий пам'ятник. Площа зберігає сліди середньовічної хаотичної забудови, на ній торгують овочами та квітами, добре харчуються та веселяться.

Джордано Бруно

Рим. Кампо деі Фьорі

25. Колізей або Амфітеатр Флавіїв | Colosseum sive Flavianum Amphitheatrum

Рим, між пагорбом Есквілін та старим Форумом

архітектор: Квінтії Атерій, 75–80 рр. н. е.

Величезний циліндр із трьох ярусів арок, які повторені на фасаді 240 разів. До сьогодні амфітеатр має характеристики, що дорівнюють новітніми мега-стадіонами. В плані це еліпс з осями 188×156 м, арена 86×54 м, висота споруди 48,5 м. Стилістично Колізей не вичерпується лише арками, найважливішою його частиною є ордер. Півколони між арками розставлені згідно з принципом суперпозиції, по ярусах знизу вгору: тосканського, іонічного та коринфського ордерів, на четвертому ярусі — коринфські пілястри. За Середньовіччя він був феодальним замком, потім розбирався на брили для будівництва собору Св. Петра, палаццо Фарнезе та Канцелерії. Сикст V намагався влаштувати в ньому сукняну фабрику. І лише близько сто років тому Пій IX зробив з нього монумент.

← Domus Aurea
Atrium Aurea
金屋藏娇

← Colosseo ingresso Stern
Colosseum Stern Entrance
斗兽场斯特恩入口

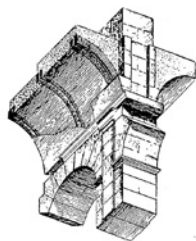
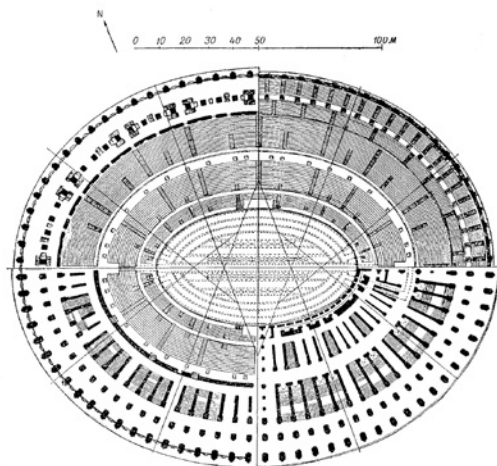
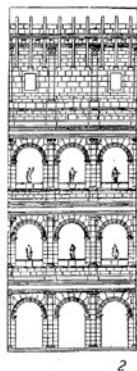
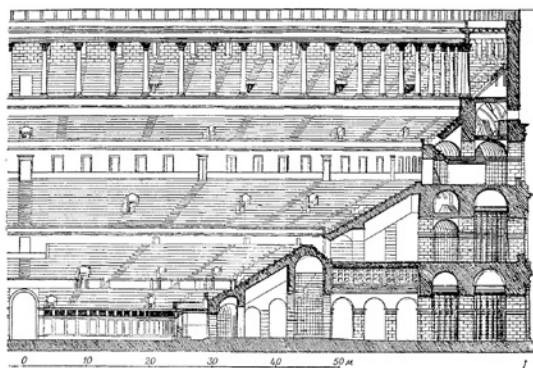
→ Biglietterie
Ticket Office
售票处

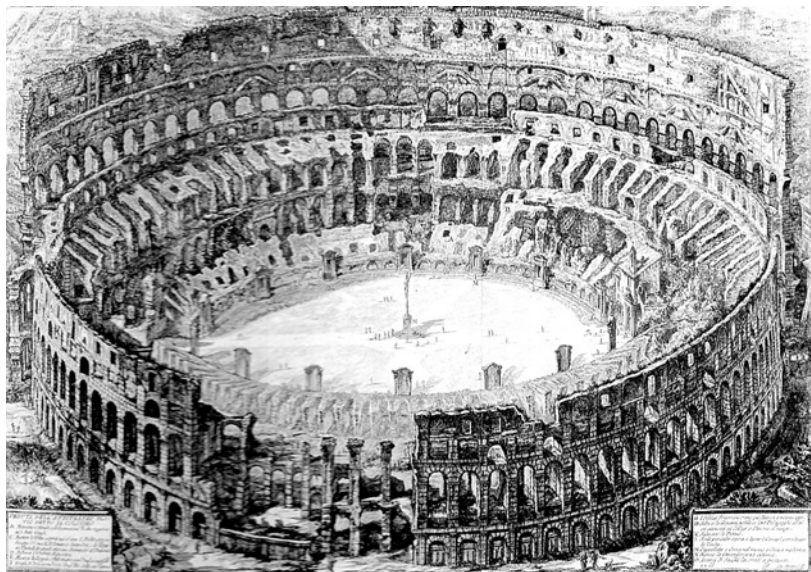
LAVORI LINEA C

ROMA METROPOLITANE

CANTIERE FORI IMP

P·AR·C
ARCH
DEL CO

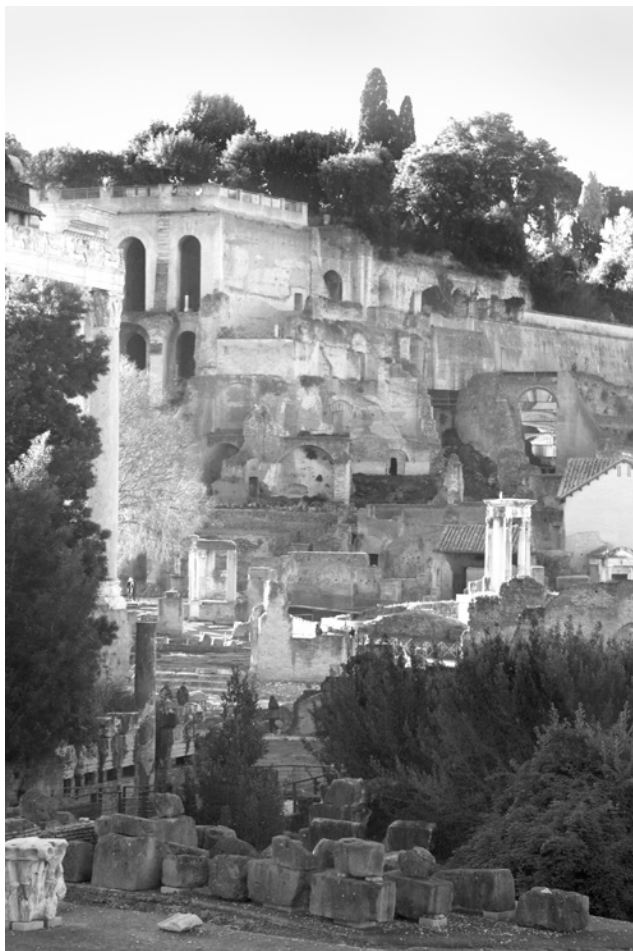
Рим. Колізей

26. Римський форум | Forum Romanum

Рим, між Колізеєм на сході
та Капітолійським пагорбом на заході

фундатори: Тарквіній Древній, VIII ст. до н. е.;
Август, I в. до н. е.; Максценцій, IV ст. н. е.

Початок Форуму збігається з початком Риму у VIII ст. до н. е. Його головні нервюри — ручай Велабр, що протікав з півночі на південь, а після осушення долини в його тальвезі влаштовано Велику Клоаку; другий нерв — це Священна дорога, перпендикулярна Клоаці, що йде зі сходу на захід, повз храм Вести, дім верховного жерця, до Капітолійського пагорба. Спочатку на Форумі торгували та міркували про громадські справи, потім більше молилися, страчували та керували. Можна сказати, що ядро Стародавнього Риму співпадає з межами Форуму: на заході два міцні горішки, пагорби Капітолій та Палатин, на сході за кілометр від них — виразне завершення протяжного променаду — Колізей. Своїми контурами все це дуже нагадувало фалічну конструкцію. Та майже все зникло, лише Рим як птиця Фенікс.

Римський форум

27. Пантеон | Pantheon

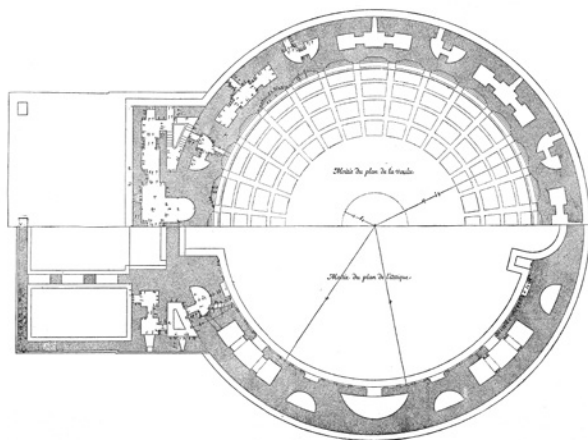
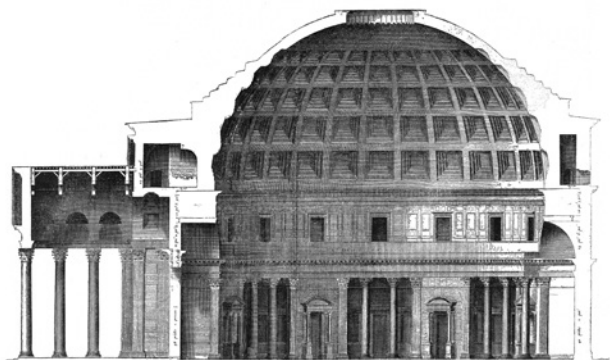
Рим, Марсове поле

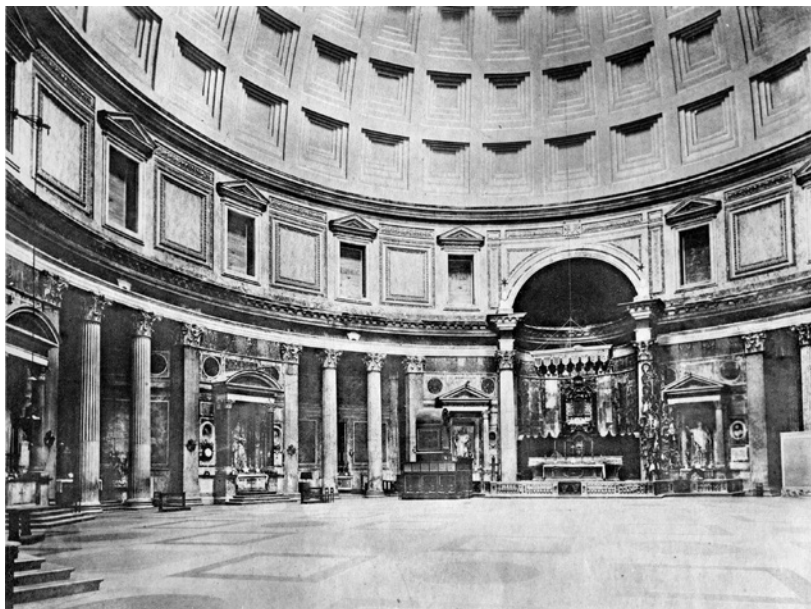
портик: Марк Віпсаній Агріппа, 27–25 гг. до н. е.

ротонда: архітектор Аполлодор Дамаський, 125–128 рр. н. е.

Портик Пантеону влаштований під час правління Агріппи. Аполлодор, улюблений архітектор Траяна, будував Ротонду вже під час керування імператора Адріана. Ротонда на вісьмох пілонах перекрита циркульним куполом діаметром 43,57 м — еталон всіх наступних мега-споруд, наприклад діаметр купола Санта Марія дель Фьоре — 42,2 м. У структурі Пантеону відображені піфагорійські знання: окулюс, через який храм отримує світло, символізує Сонце та монаду; 28 несучих ребер купола — це Місяць, за кількістю днів у місяці; коло, описане навколо квадрата зі стороною в 100 *грецьких футів*, дає діаметр купола. До будівництва Софії Константинопольської протягом п'ятисот років Пантеон був найбільшим купольним храмом у світі.

Рим. Пантеон

28. Театр Марцелла | *Theatrum Marcelli*

Рим, Марсове поле, між Тибром і Капітолійським пагорбом

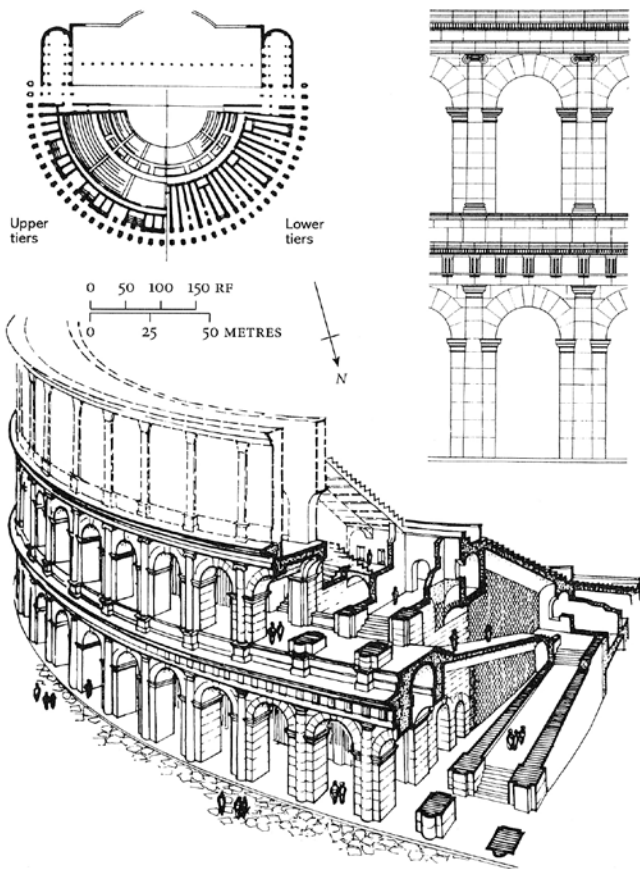
фундатори: Гай Юлій Цезар, I ст. до н. е.;

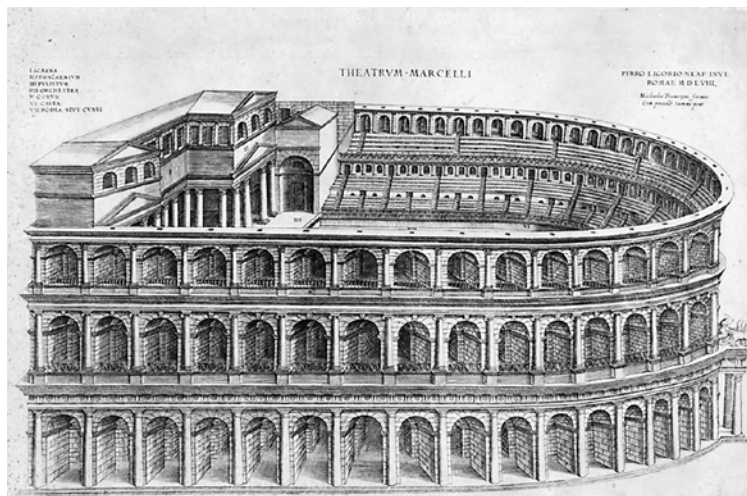
Октавіан Август, 12 р. н. е.; фамілія Савеллі, XVI ст.

архітектор: Бальдассаре Перуцці, 1520

Театр Марцелла прообраз Колізею, такий же циліндр з триярусною аркадою на фасаді і дотриманням принципу суперпозиції (доричний-іонічний-корінфський з полегшенням догори), тільки розрізаний навпіл. Діаметр 130 м, висота 30 м, напів-Колізей. Відкриту частину повернуто до річки, і якби не сценічна коробка, римляни, сидячи на трибунах, могли б споглядати Тибр із пагорбом Янікул. Таким чином римський театр продовжує грецьку традицію, з розкриттям на прекрасні краєвиди, з тією лише різницею, що півкільце грецького театру завжди вписувалося в рельєф, а римський стирчав, як прищ на рівному місці. В епоху Ренесансу з руїн театру влаштували палац, Муссоліні очистив його від прибудов, тепер їм можна милуватись без перешкод. У надбудовах, як і раніше, живуть.

Рим. Театр Марцелла

29. Церква Санта Марія ін Ара Челі | Basilica di Santa Maria in Ara Coeli al Campidoglio

Рим, Кампідоліо (Капітолійський пагорб)

фундатор: Григорій Великий, 590 р. н. е.

архітектор: Арнольфо ді Камбіо, 1291

Церква розташована високо. За часів стародавніх на місці базиліки знаходився храм Юнони Монети, богині-радниці та хранительки, за її ім'ям гроші і понині звуть. У жертву Юноні приносили гусей, ці гуси гоготом вночі врятували фортецю на Капітолії від злих галлів. Кажуть, імператору Августу на Капітолійському пагорбі наснилася чи Юнона, чи то Діва Марія, що пророкувала скорі народження Царя-судії світу, тобто Христа. Ця правдива історія дала церкві ім'я — Марії у Небесного Вівтаря. Перший християнський храм тут збудували 590 року за Григорія Великого, фасадом на схід. У XIII столітті францисканці удосконалили споруду, влаштувавши головний портал із заходу, керував перебудовою Арнольфо ді Камбіо.

Рим. Церква Санта Марія ін Ара Челі

30. Площа Капітолію | Piazza del Campidoglio

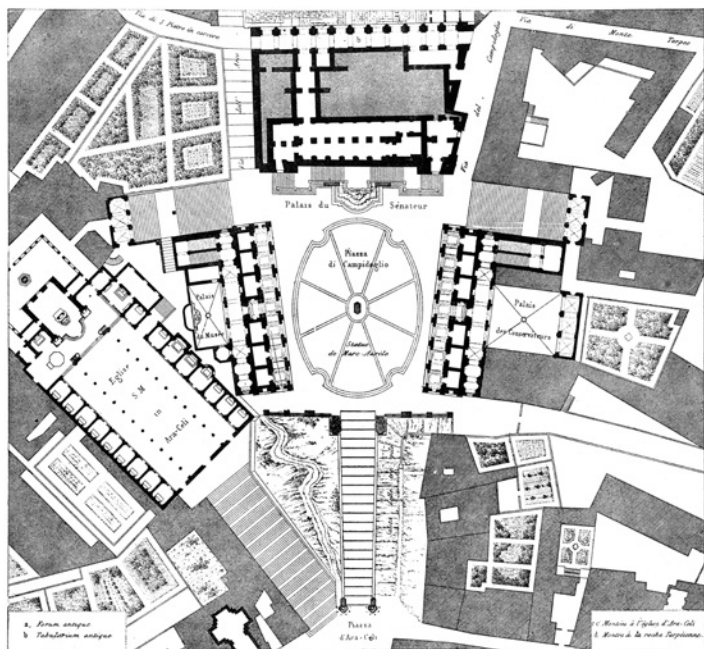
Рим, Капітолійський пагорб

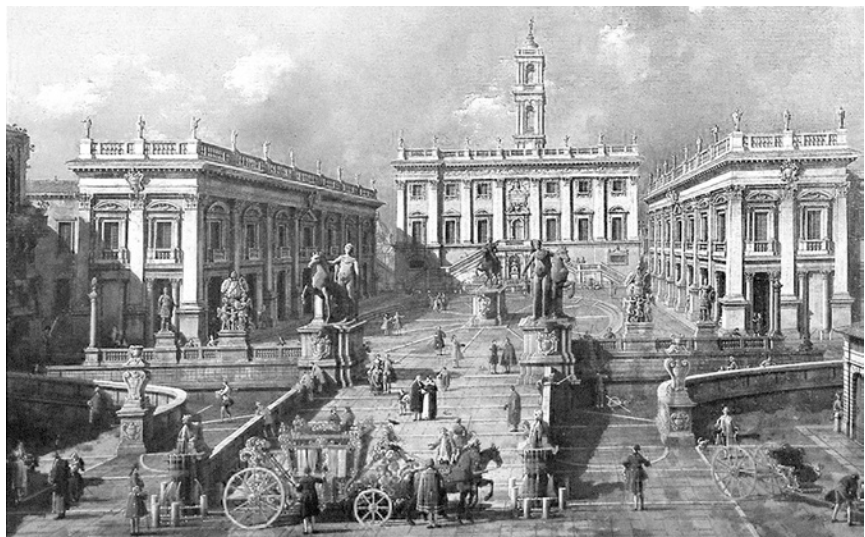
архітектори: Мікеланджело, 1536–1538;

Райнальді, 1644–1655; Кавальєрі, 1664–1668

В античні часи тут фінішувала Віа Сакра, перед головним храмом Риму, Юпітера Капітолійського. Закладаючи його фундамент, у залишках храму попереднього знайшли голову міфічного героя на ім'я Толій. Авгури витлумачили знахідку як знак того, що Рим стане головою світу, і назвали пагорб *Capitolium*, тобто голова Толія. У базиліці-на-Капітолії засідав сенат, звідси ім'я сучасних урядових будівель. Праворуч базиліки Юпітера стояв храм його дружини, Юнони (згодом Марія ін Ара Челі), композиція збереглася до цього дня, у новому одязі. На місці головної базиліки — площа, розпланована Мікеланджело, ним же удосконалено лапідарний Палац сенаторів. Ліворуч Капітолійський музей від Райнальді, праворуч Палаццо консерваторів від Кавальєрі, посередині бронзовий Марк Аврелій. Площу оточують різноманітні сходи, що тренують ноги та архітекторську думку.

Рим. Площа Капітолію

31. Народна площа | Piazza del Popolo

Рим, північний в'їзд у місто з Фламینیєвої дороги

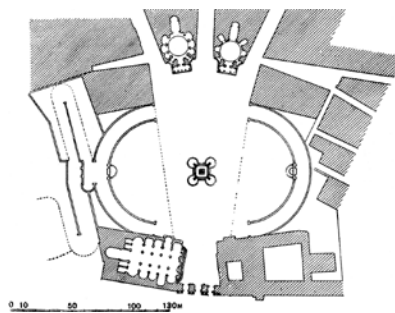
фундатори: Сікст V, 1589; Наполеон I Бонапарт, 1814–1815

архітектори: Карло Райнальді, Карло Фонтана, Джованні Лоренцо Берніні, 1662–1679; Джузеппе Валадье, 1816–1824

скульптор: Джованні Чеккаріні, 1822–1823

Велінням Сікста V 24-метровий єгипетський обеліск перенесено з Великого цирку до північних воріт міста, що стало початком Тополиної або Народної площі (латиною однаково). На південь випромінюють три вулиці, розмежовані церквами-близнюками, це своєрідні пропілеї Риму. Праворуч клубиться Санта Марія деї Міраколі (Райнальді), ліворуч — Санта Марія ін Монтесанто (Райнальді, Фонтана, Берніні). Про форму майдану у вигляді великого овалу 100 × 165 м, з папертю-трапецією, що звернута до церков, подбав Валадье. Ним же споруджені Наполеонові сходи до садів Боргезе. Площа-овал суто римська традиція, започаткована Мікеланджело на Капітолії, продовжена Берніні на площі Петра та майже скопійована з останньої на дель Пополо. Як по справжньому добра площа, до фінальної перебудови була місцем публічних страт.

Рим. Народна площа

32. Шлях Примирення | Via della Conciliazione

Рим, Борго, між замком Св. Ангела та площею Св. Петра

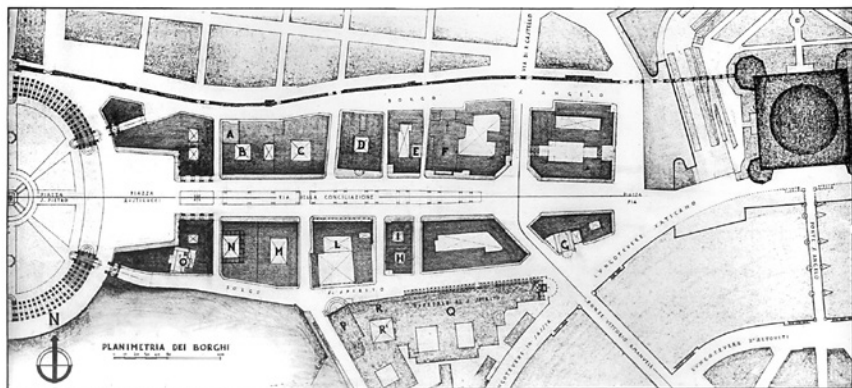
замовник: Беніто Муссоліні, 1936

архітектори: Марчелло П'яцентіні,

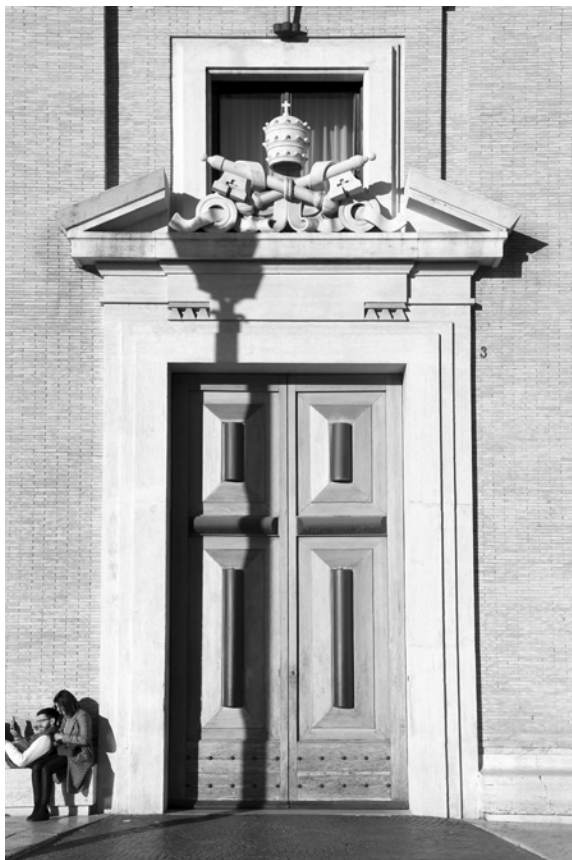
Аттіліо Спаккареллі, 1936–1950

Via della Conciliazione логічно завершила думку Берніні, який у XVII ст. розпланував площу Св. Петра, маючи на увазі вихід до Тибру. П'ятисотметрову вулицю присвячено Примиренню між Католицькою церквою та Італійською державою 1929 року — врешті утворили місто-державу Ватикан, вихідними днями офіційно визнали десять церковних свят та воскресіння, заразом заборонили розлучення та аборти. Вулицю прокладено по Хребту Борго, у старовинному районі зруйнували 600 *тис. куб. м* забудови з видатними пам'ятниками включно. Лупцюючи киркою, Муссоліні під оркестр власноруч започаткував будівництво. Вулиця вийшла стильною, разом із розвантажувальною п'яцеттою Пія XII, що безпосередньо передує овалу Св. Петра.

A. CAJA BICA DA BRESCIA DETTA DI RAFFAELLO - RICO/STRUZIONE - B. PALAZZO RUSTICVCCI - RICO/STRUZIONE - C. PALAZZO CONVERTENDI - RICO/STRUZIONE - D. PALAZZO TORLONIA
 E. CAJETTA DI DECENTE RESTAURATA - F. CHIESA DI S. MARIA IN TRA/PONTINA - G. ORATORIO DELL'ANNUNCIATA - H. PALAZZO ALICORNI - RICO/STRUZIONE - I. PALAZZO
 DEL GOVERNATORE - RICO/STRUZIONE - L. PALAZZO PENITENZIARI - M. PALAZZO FERRISTORI - N. PALAZZO CEZI - O. CHIESA DI S. LORENZO IN FISCLIVS - P. CHIESA DI
 S. SPIRITO IN JAFFIA - Q. O/PEDALE DI S. SPIRITO - R. PALAZZO DEL COMMENDATORE - R'. CORTILE DEL PALAZZO DEL COMMENDATORE

Шлях Примирення. Пошта на п'яцетті Пія XII

33. Площа Святого Петра | Piazza San Pietro

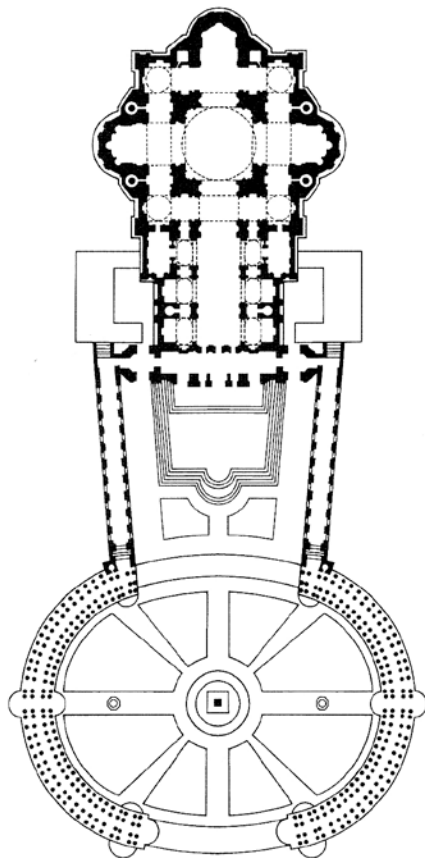
Рим, Ватикан

архітектори: Доменіко Фонтана, 1586;

Джованні Лоренцо Берніні, 1656–1667

Оформлення площі перед собором Св. Петра почалося з розміщення на ній геліопольського обеліска за велінням Сікста V. Обеліск заввишки 25,5 м і вагою 350 т перемістили з колишнього цирку Нерона на території Ватиканських садів, де стратили Св. Петра. Операцією керував Фонтана, буквально — під страхом страти, однак справа завершилася народним гулянням. Овал площі (велика вісь 196 м), оточений спареною колонадою тосканського ордера і відкритий у бік міста, склав Берніні. Овальна ідея запозичена у Мікеланджело з площі Капітолію. З собором овал з'єднано трапецієвидною папертю, що розширюється від площі і таким чином збиває перспективне скорочення, візуально зменшуючи гігантський приставний фасад храму.

Рим. Площа Святого Петра

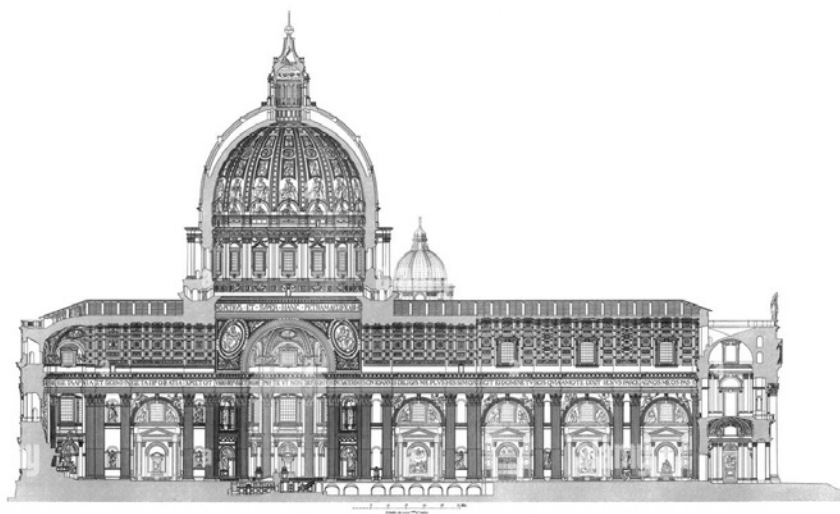
34. Собор Св. Петра | Basilica di San Pietro

Рим, площа Св. Петра

архітектори: Донато Браманте, 1506; Рафаель Санті, 1514;
Мікеланджело Буонарроті, 1536; Джакомо делла Порта, 1564;
Карло Мадерна, 1607–1617

Перша християнська базиліка над могилою Св. Петра побудована імператором Костянтином 326 року. За площею вона дорівнювала цирку Нерона і заступала на його територію північною стіною, паралельною щодо дистанції стадіону. Збільшена друга базиліка успадкувала план першої. 800 року в ній коронували Карла Великого імператором Заходу. У XIV ст. започатковано будівництво нового собору, який мав перевершити всі християнські храми. В результаті собор отримав центричну хрестовокупольну конструкцію (Браманте, Мікеланджело), параболічний купол (делла Порта) та гіпертрофований приставний фасад, через який з площі не видно бані (Мадерна). Головний неф 186 м, трансепт 138 м, діаметр бані 42,5 м (ідея Браманте), висота 136,7 м, фасад 115 × 46 м. Viel, gut!

Рим. Собор Св. Петра

35. Церква Санта Марія ін Трастевере | Basilica di Santa Maria in Trastevere

Рим, Трастевере

клієнт: Іннокентій II, 1138–1148

архітектори: Мартіно Лонгі старший, XVI ст.;

Карло Фонтана, 1702; Вірджиніо Веспіньяні, 1866–1877

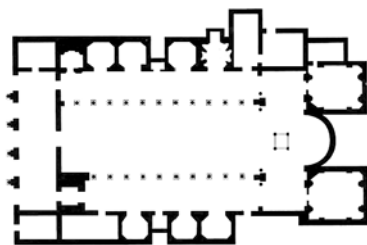
Християнську базиліку в серці ремісничого етрусько-єврейського району за Тибром збудовано у III ст. н. е. в місці, де раптово забив фонтан нафти — справжнє чудо. Нафтову церкву з оригінальною присвятою — Св. Марії — зводили у IV і X століттях, але остаточний вигляд вона придбала у XII-м — корабель базиліки та кампаніла. Вже у нові часи Карло Фонтана приставив до головного фасаду портик. Це одна зі старіших і красивіших церков Риму, якщо йдеться про інтер'єр: античні колони з терм Каракалли, багата візантійська мозаїка, кесонована ренесансна стеля — порівняти можна лише з церквою Санта Марія ін Ара Челі. До речі, і високий католицький статус в них однаковий — «мала титулярна базиліка».

MUSAICO CHE DECORA L'ABSIDE

DI SANTA MARIA IN TRASTEVERE

Рим. Церква Санта Марія ін Трастевере

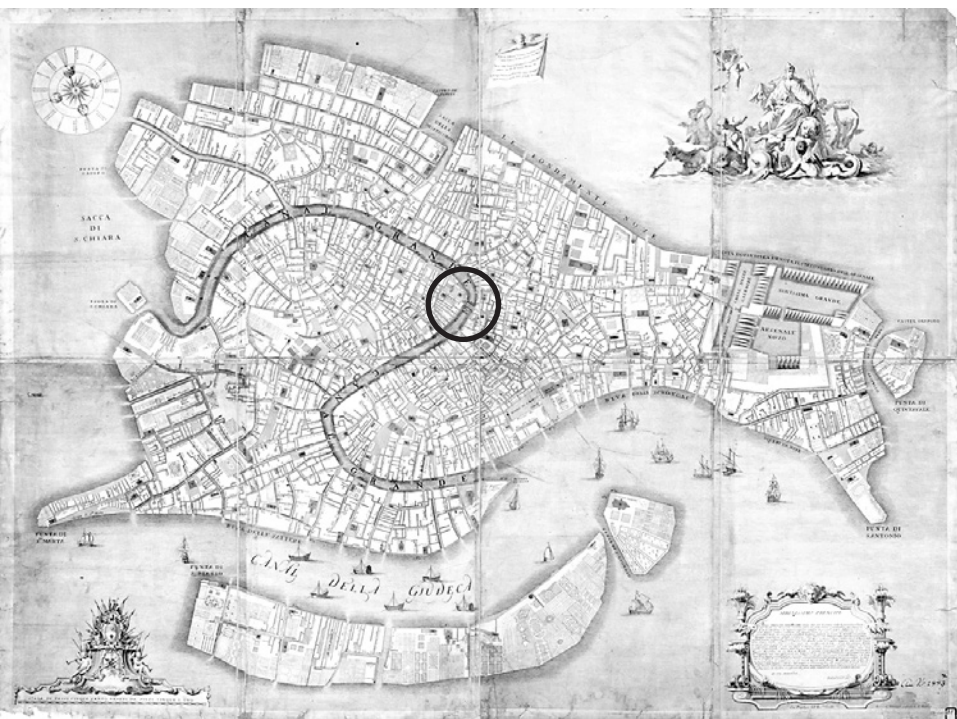
36. Міст Ріальто | Ponte di Rialto

Венеція, Гранд-канал

архітектор: Антоніо да Понте, 1588–1591

Перший міст біля ринку Ріальто був понтонним і називався Понте делла Монета, тобто платним. Потім зробили дерев'яний, аочний та розвідний. 1444 року він обрушився, через натовп, що зібрався погледіти на наречену маркграфа Феррари. Оскільки вузьке місце сприяє торгівлі, на наступній дузі розмістили лавки, і за рахунок їхньої оренди прохід став безкоштовним. Дерев'яна конструкція знову впала. У конкурсі на кам'яний міст взяли участь великі Мікеланджело, Сансовіно, Палладіо та Вінйьола, які пропонували традиційні рішення. Однак переміг невідомий Антоніо да Понте, за що і отримав прізвисьце. Попередню аочну форму моста дерев'яного він повторив у камені, навіть із крамницями. Мосту пророкували короткий вік. Стоїть і досі.

Венеція. Міст Ріальто

37. Церква Сан Джорджо Маджоре | Chiesa di San Giorgio Maggiore

Венеція, острів Сан Джорджо Маджоре (Великий Св. Георгій)

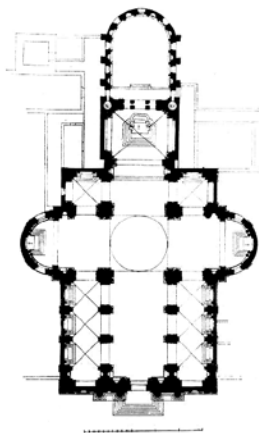
архітектори: Андреа Палладіо, 1566–1591;

Віченцо Скамоцці, 1607–1610;

Бенедетто Буратті (дзвіниця), 1791

Суворий паладіанський фасад з чотирма коринфськими колонами дивиться в обличчя лагуни. Невеличкий острів із церквою та кипарисовим гайком розташувався безпосередньо навпроти Сан Марко, головної площі Венеції, всього у п'ятистах метрах. Перший храм тут з'явився 790 року, потім бенедиктинці влаштували монастир із гаванню. 1433 року монастир прихистив вигнанця Козімо Медічі, який пожвавив буття обителі та заснував бібліотеку. На початку XVI ст. Венеція процвітає — закладено новий храм. Будував прославлений Палладіо, завершив Скамоцці. Церква вийшла прямою і огрядною, з куполом-шишечкою. З її появою Венеціанська лагуна почала набувати рис архітектурно облаштованого інтер'єру. У храму високий католицький статус «малої базиліки», 1800 року тут обрали папу, Пія VII.

Венеція. Церква Сан Джорджо Маджоре

38. Церква Санта Марія делла Салюте | Chiesa di Santa Maria della Salute

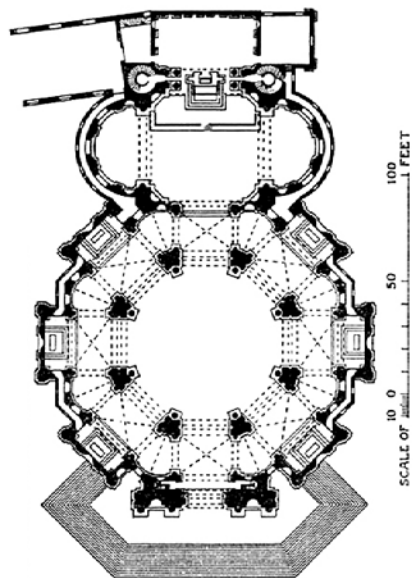
Венеція, на стрілці острова Джудекка

архітектори: Бальдассаре Лонгена, 1631–1681;

Антоніо Гаспарі, 1682–1687

Східний базар! Куполи клубяться у мальовничому порядку — головний над октагоном, менший над вівтарем та два крихтих над кампанілами. Еліпси відмальовані ідеально на відміну від бань Сан Марко або Сан Джорджо Маджоре, які пупком під циркуль. Розпір від високого барабана стримано вісьмома парами гігантських волют, що навантажують контрфорси. В результаті з'явився дивовижної стрункості силует, маяк на вході до Гранд-каналу. У кожній із граней основного об'єму влаштована капела. Всі капели об'єднані галереєю-амбулаторієм — фантастичний складний простір. Церква ніби бароковий марципан, заповнений трояндами, зірками, безцінними творами та реліквіями. Тут крихкість готики та витонченість сецесіону.

Венеція. Церква Санта Марія делла Салюте

39. Вістря Митниці | Punta della Dogana

Венеція, стрілка острова Джудекка на вході в Гранд-канал

архітектори: Джузеппе Беноні, 1677;

Альвізе Пігацці, 1838;

Тадао Андо, 2008–2009

скульптор: Бернардо Фальконі, 1677–1678

У XV столітті тут розташовувалися ремонтні верфі та митниця зі складом, необхідні підприємства для Венеціанської республіки. У конкурсі на влаштування кам'яної митні брав участь і Лонгена — у цей час поряд будувалася його пречудова делла Салюте, але переміг інженер Беноні. Стрілка Джудеккі кораблем розрізає води Лагуни і Каналу, тому будівля цілком природно вийшла трикутною і технічною: шедове покриття, великі класичні вікна, суцільно рустовані стіни. Прикраса митниці — ростральний павільйон на самій стрілці: золота куля вінчає флюгер у вигляді фігурки Фортуни, під кулею крехтять атланти. Довгий час митницю пропонували під готель, та в результаті її надто промисловий об'єм легко вмістив музей сучасного мистецтва Dogana da Mar.

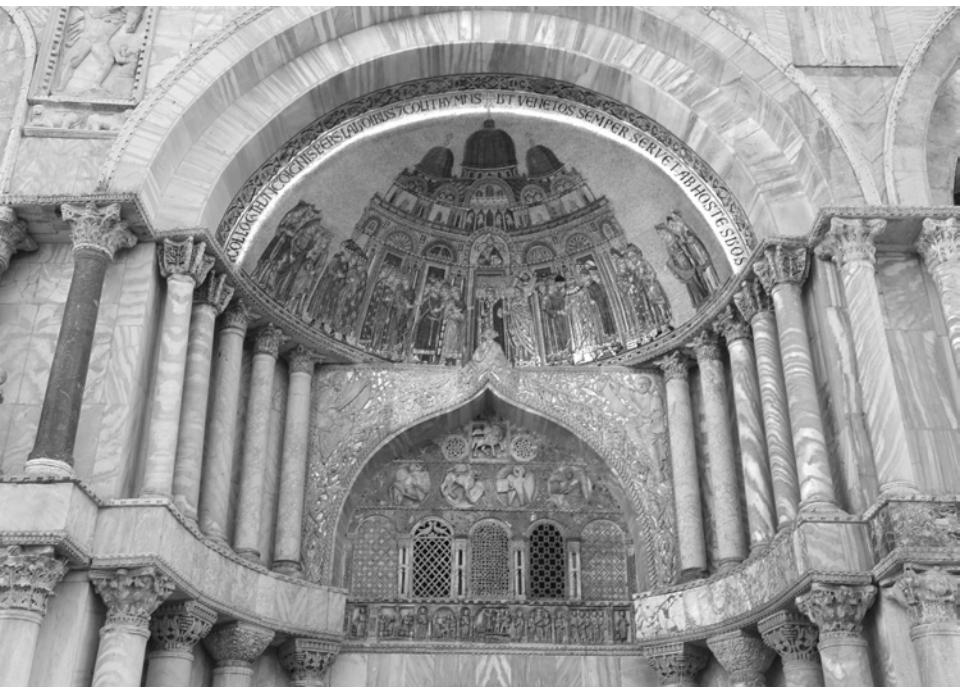
Венеція. Вістря Митниці

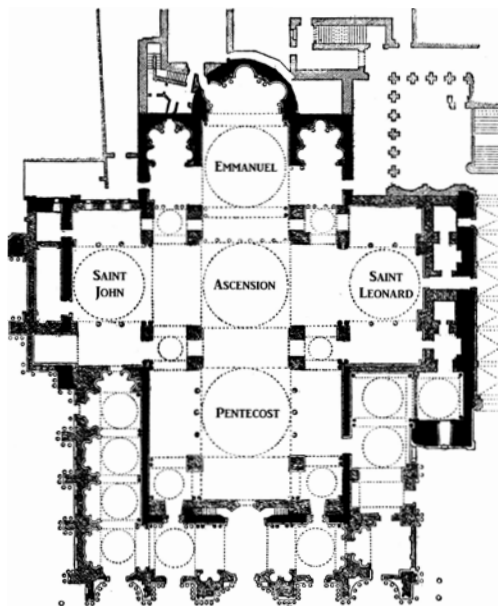
40. Собор Св. Марка | Basilica di San Marco

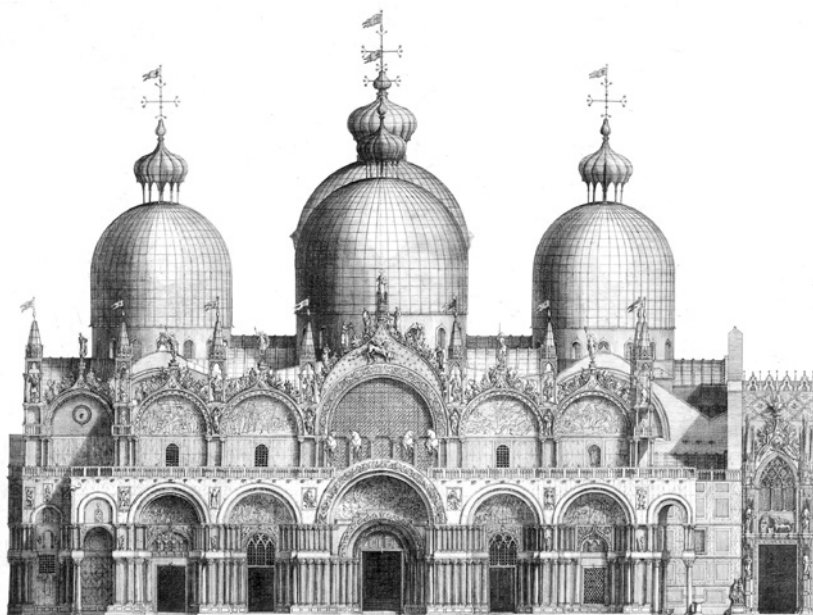
Венеція, площа Св. Марка

клієнти: брати Джустиніано та Джованні Партечіпаціо, 829–832;
Доменіко Контаріні, 1063; Доменіко Сельво, 1074–1081;
Віталі Фальєре, 1094

Історія храму почалася з викрадення купцями Буоно і Рустико (Хорошим та Нечемним) мощів апостола Марка з Александрії Єгипетської, в якій бешкетували сарацини. На Венеційському острові святому збудували укриття-базиліку. Придбавши нового небесного покровителя, Венеція відмежувалась від Константинополя. У пожежах і суперечках дожив перша церква не зберіглася. Друга, XI ст., була схожою на Софію Київську, якою ми її знаємо за реконструкціями І. Моргілевського: хрестово-купольний план, кладка *opus mixtum*, склепіння по аркадах. Однак далі Сан Марко безперервно доповнювався, прикрашався мозаїками, облицьовувався мармуром, його не торкнулася мерзота запустіння. І сьогодні відмінності очевидні.

Венеція. Собор Св. Марка

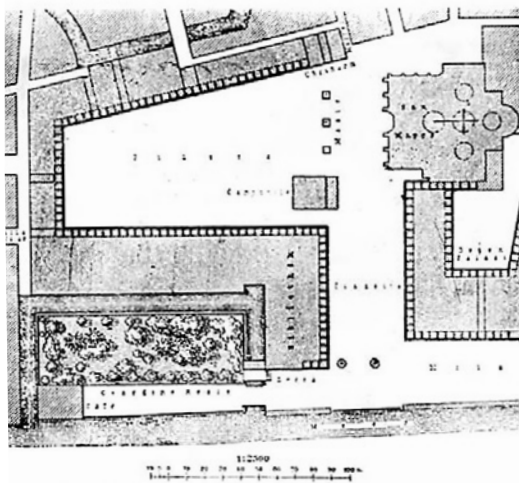
41. П'яцетта Сан Марко | Piazzetta San Marco

Венеція, південний рукав площі Св. Марка

архітектор: Нікколо Баратьєро, 1172–1178

Площа Св. Марка утворилася перед фасадом головного собору Венеції. В плані майдан нагадує букву Г. Короткий відтинок Г — п'яцетта, маленька площа, що виходить до Лагуни, це головний приплив Венеції. 1125 року на п'яцетту трофеєм із Константинополя доставили три гранітні колони, кожна вагою понад 100 т. Під час розвантаження одна з них впала у воду та зникла у жирному мулі, досі не знайшли. Дві колони, що вціліли, встановив на березі інженер Баратьєро. На західну колону поставили Св. Теодора, першого покровителя міста, на східну — перську химеру, перехрестивши її у крилатого лева, новий символ республіки. Остаточний вигляд п'яцетта набула з будівництвом Палацу Дожів (XIV ст.), Кампаніли та Нових Прокурацій (XVI ст.). Місце між колонами довгий час користували як ешафот, тож автентичні городяни цураються цієї промежини понині.

Венеція. П'яцетта Сан Марко

42. Королівські сади | Giardini Reali

Венеція, Сан Марко Джардінетті

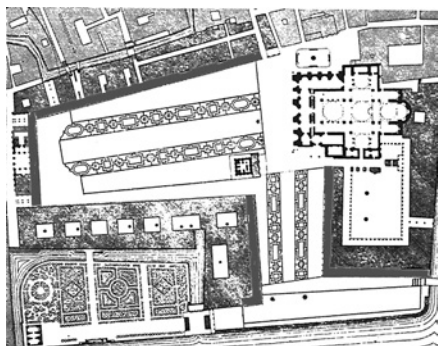
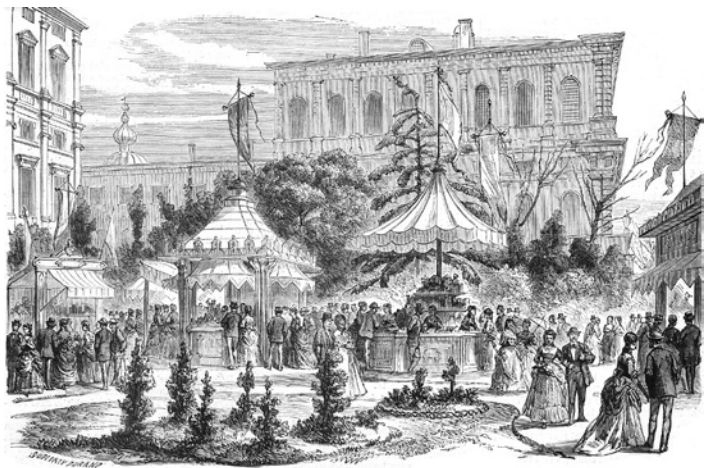
клієнт: Еудженіо ді Богарне

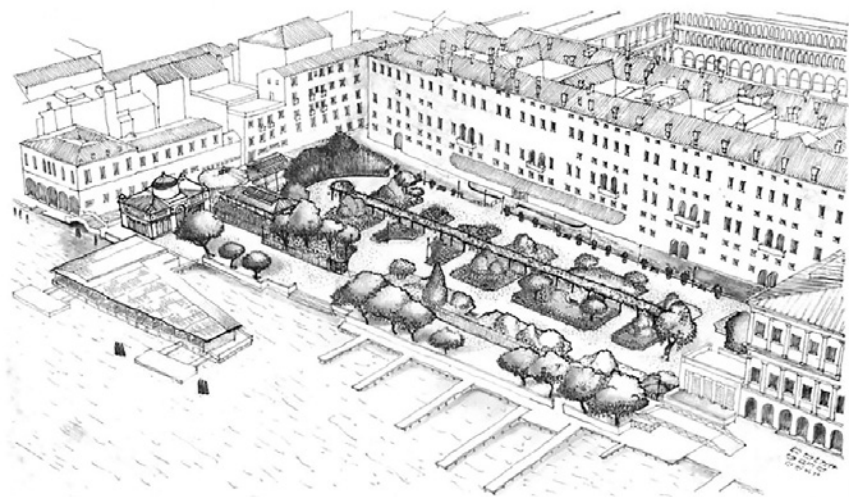
архітектори: Джованні Антоніо Антоліні, 1806;

Лоренцо Санті, 1815–1817; Паоло Пейроне, 2017

Історія скверу на березі Лагуни прямо перед Новими Прокураціями сягає проєкту реформи району Марчіана на замовлення Наполеона. Для нового віце-короля будують резиденцію, що примикає до Прокурацій, із парковим виходом на берег Лагуни. Після повернення австрійців у західній частині Королівських садів Санті зводить елегантну класицистичну кав'ярню, візаві, над містком Монетного двору, обладнується оранжерея. 1920 року Сади повністю відкрили для публіки, і вони швидко занепали. Нещодавно Джардіні Реалі передано до концесії фонду Onlus, аби забезпечити догляд та реставрацію. Тепер це єдине місце на острові Сан Марко, в якому можна прогулятися «серед природи» та посидіти на лавочці, спостерігаючи пташок та квітучі кущі.

Венеція. Королівські сади

ПІСЛЯМОВА

І навіщо знімати куряву! Ось воно все стоїть на місцях і без нас. Мистецтвознавців, охоронців й реставраторів приставлено до славнозвісних пам'яток. Потерті томи з мудрагельними дослідженнями обтяжують бібліотечні полиці. Ніхто не читає. Соцмережі переповнені картинками-селфі, на яких «оце архітектурне» — строкатий фон.

Але бачу три причини таки «куряву знімати». Одна з них була названа на самому початку цього кужбушку — пречудову спадщину слід періодично оновлювати свіжим баченням, інакше вона мертва.

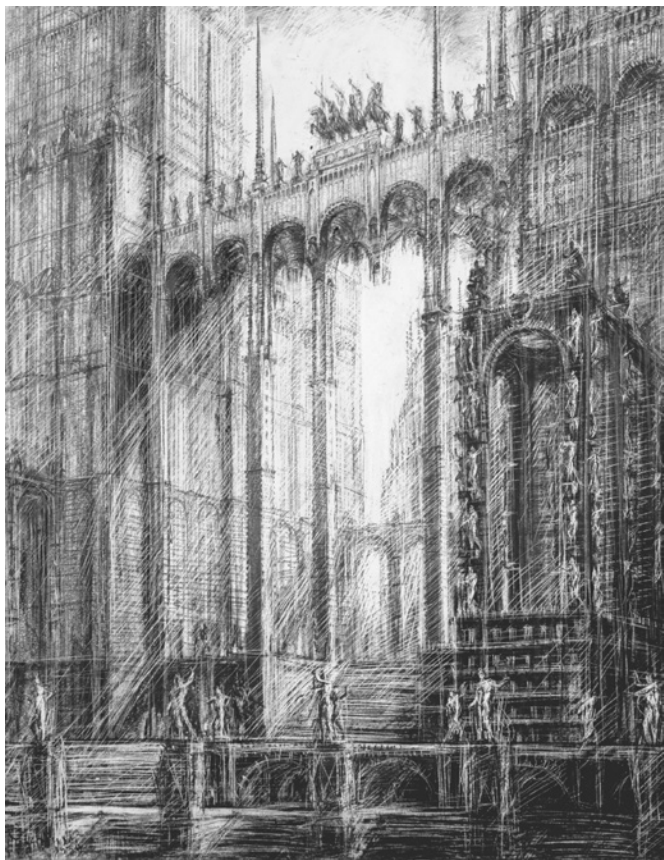
По-друге, революційна ситуація остаточного заокруглення нашої маленької Землі, в ментальному й інформаційному сенсі, тобто те, що Володимир Вернадський назвав ноосферою, змушує кожного свідомого благодійника планети, і насамперед архітектора, ставитися до великої спадщини як до частини сьогоденішньої актуальної професійної культури. Тобто по можливості уникати примітивної музеєфікації, безпосередньо включаючи пам'ятник до щоденних потреб життя.

І по-третє, розглядаючи удачі та промахи великих, можна отримати метод роботи з формою, універсальний і локальний, що допоможе зробити планету обжитою, включаючи гори та пустелі, ділянки зручні та незручні. Даниїл Андреев називав такий рух загальним облаштуванням Землі, будівництвом єдиної природи-саду, де людина не підкорювач, але творець вищої гармонії.

До двох перших «завдань» я намагався наблизитись, переглядаючи і обмацуючи відоме. Третє завдання — робота конструктивного майбутнього...

На цьому місці, у післямові до першого видання, я зупинився. Та залишилося відчуття недовомовленого: що робити в окреслених обставинах свідомій людині, радше архітектору, конструктору простору, організатору майбутнього?

Із студентських років виніс переконання — усі досягнення ХХ століття в цілому, концептуально, в принципі, були промислені у 1920-і. Перша світова війна стала точкою біфуркації між щасливим «золотим віком» (тобто ХІХ століттям із усіма його побоюваннями та сподіваннями) і чудовою безоднею майбутнього. Врешті масонське сонце засяло на новітніх гербах новітніх країн, наступне століття виявилось жажливим і людоджерським. Та щодо архітектури, певною мірою в 1930-х відбулася реалізація модерністських

Яків Черніхов, 1935

надможливостей попереднього революційного десятиліття, але вже у поєднанні з досвідом класичного минулого. Двадцяті відкрили можливості більш вільного оперування великою геометричною формою. В свою чергу тридцяті доповнили нову палітру зодчого, мовити б, «тектонічними» способами роботи, що спираються на закони ордеру.

Саме у 1930-і отримано виважені взірці структурування простору. Пречудова міжвоєнна архітектура Європи! Французький ар-деко, Мусолінієв «неокласицизм», гітлерівський «уберменшизм», сталінський «соцреалізм», модерна національна архітектура нових країн Центральної Європи. Неосяжні обрії, помірковане розуміння національного, нова посткласична естетика. Але все це лишилося неосмисленим експериментом. Та майже все зафіксовано, опуклі виразні сліди. І продовження може бути надзвичайно продуктивним.

У кращих взірцях цієї архітектури поєднується рух людини вишир із прагненням височини. Дух вільного городянина вимагає спроможності незалежно пересуватися містом: криті галереї-аркади, як на вулицях ренесансної Болоньї, бережуть від негараздів погоди, дають можливість безпечно рухатись, спілкуватись. І раптово на перехрестях трапляються готичні собори, що підносять до небес.

А тому прискіпливо подивіться на зроблене упродовж контраверсійного десятиліття, 1930-х. Найбільш влучні приклади — у божевільних витівках геніїв, які торували шлях, не зважаючи на підтримку або супротив авторитарного оточення. В першу чергу назву італійця Марчелло П'ячентіні та словенця Йоже Плечника. Серед зовнішніх для Європи — совєцький кудесник архітектурної графіки, український єврей з Дикого поля, Яків Черніхов; і безумовно, карколомні американці — Леонард Шульц, Вільям ван Ален, Вільям Фредерік Лем, а також неперевершений фрік від архітектури Ахіллес Ріццолі. Як робити справжню, зумовлену вічністю архітектурну деталь, згодом показав італієць Карло Скарпа.

Ця книжка з картинками, ото ж як темперувати архітектуру, розглядаймо на мальованих прикладах. Бо за старих часів вже давній римський розумник на ім'я Плавт зазначав: *sapienti sat*.

Олегова гора

6 липня — 21 листопада 2022 р.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

А–Я

Август, Октавіан 124, 172, 176

Авреліан, Луцій Доміцій 148

Авреліанові стіни, Рим 148

Австрія 20

Австрограді А1, Італія 58

Адміралтейство, С.-Петербург 38

Адріан I Божественний 37, 148,
151, 168

Академія Мистецтв,
С.-Петербург 36

Аква Вірго, акведук, Рим 152

Александрія Єгипетська, м. 220

Альбанські гори 152

Альберті, Леон Баттіста 92, 108,
120, 152

Альпи 26

Амфітеатр Флавіїв 160–164

Андо, Тадао 216

Андреев, Даниїл 234

Антолїні, Джованні Антоніо 228

Антонін Пій 148

Апенніни 58

Аполлодор Дамаський 168

Арка Костянтина, Рим 44

Арнольфо ді Камбіо 32, 104,
108, 112, 176

Арно, р. 27, 34, 35, 124, 128

Асеев, Юрій Сергійович 5

Баба Ганна 36

Байрон, Джордж Гордон 16

Балшанек, Антонін 80

Бандіnellі 29

Баратьєро, Нікколо 224

Баркачча, фонтан, Рим 136, 152

Бенеш Рейт із Пістова 72

Беноні, Джузеппе 216

Берніні-батько 136

Берніні, Джованні Лоренцо 50,
136, 144, 184, 188, 192

Бескиди 20

Бичачий Форум, Рим 57

Богемія 72

Болонья, м. 58, 236

Борго, район, Рим 188

Борроміні, Франческо 144

Боттічіно, м. 140

Браманте, Донато 196

Братислава, м. 21
Брунеллескі, Філіппо 26, 31, 34,
96, 108, 116, 120
Бруно, Джордано 42, 156, 157
Брюллов, Карл 36
Будапешт, м. 18, 61, 140
Буоно 220
Буратті, Бенедетто 208

Вавилон, м. 64
Вазарі, Джорджо 33, 35, 120,
124, 128, 132, 135
Валадье, Джузеппе 184
ван Ален, Вільям 237
Ватикан 16, 50, 54, 148, 188, 192
Ватиканська набережна, Рим 148
Ватиканські сади, Рим 192
Вацлавська площа, Прага 21,
22, 76–79
Велабр, р. 164
Велика Клоака, Рим 164
Великий канал, Венеція 58
Великий Св. Георгій, о-в,
Венеція 208
Великий Цирк, Рим 38, 39, 57
Венеціанська лагуна 208
Венеціанська республіка 216
Венеційський о-в 220

Венеція, м. 11, 18, 55, 56, 58–61,
140, 204–231
Вернадський, Володимир 233
Веспіньяні, Вірджиніо 200
Виногради, Прага 22, 23, 25, 84
Висока школа витварних умені,
Братислава 21
Via дела Кончіліацоне,
Рим 50, 188
Via Моравія 20
Via Сакра, Рим 180
Відень, м. 80
Відродження 96
Віктор Емануїл II 41, 46, 49, 140
Віньйола 204
Вістрія Митні, Венеція 61, 216–219
Вітторіано, Рим 140, 143
Владислав Ягеллон 72
Влтава, р. 21, 68
Вокзал Санта Марія Новелла,
Флоренція 92
Вокзал Терміні, Рим 38, 39
Вул. Бабуїно, Рим 38, 136
Вул. Веженська, Прага 88
Вул. Корсо, Рим 38, 41, 42, 140
Вул. Лаваторе, Рим 152
Вул. Мустек, Прага 76
Вул. Полі, Рим 152

Вул. Ріпетта, Рим 38, 41

Вул. Рю де Парі, Прага 88

Вул. Стамперія, Рим 152

Гавлічек-Боровський, Карел 76

Гадді, Таддео 128

Галерея Уффіці 100, 128, 132

Галерея Уффіці, Флоренція 27,
35, 100, 124–128, 132

Геліополь, м. 192

Геліос 148

Георгія Подебрадського пл.,
Прага 22

Гефф'є, Етьєн 136

Гілберт, Каміл 72

Гітлер, Адольф 19, 35, 236

Гоголь, Микола 36, 37

Годинник на Староміській площі,
Прага 64–67

Гранд-канал, Венеція 61, 204,
212, 216

Гранд Сентрал, Нью-Йорк 53

Греція 172

Григорій I Великий 148, 176

Давид 31, 112

Давній Рим 27

Далі, Сальвадор 88

Данте Аліґ'єрі 26, 112

да Понте, Антоніо 204

делла Луна, Франческо 96

делла Порта, Джакомо 196

де Санктіс, Франческо 136

Десятинна церква, Київ 47

Джаніколо, пагорб, Рим 51

Джардіні Реалі, Венеція 61, 228

Джотто ді Бондоне 108

Джудекка, о-в 61, 212, 216

Дике поле 237

ді Богарне, Еудженіо 228

Діва Марія 176

ді Лапо Гіні, Джованні 108

ді Фіораванті, Нері 128

ді Чьоне, Бенчі 100

Доміціан I 41, 144

Дрезден, м. 20

Дуомо, Флоренція 28, 33, 34

Дюк, Віолле ле 72

Егер, м. 61

Еко, Умберто 57

Ербен, Карел 64

Есквілін, пагорб, Рим 160

Європа 11, 18, 20, 26, 28, 64, 76,
96, 124, 236, 237

Замок Св. Ангела, Рим 41, 50,
148–151, 188

Захід 196

Земля 19, 233, 234

Земля Римська 38

Злата Прага 20

Іннокентій II 200

Іспанія 148

Іспанська пл., Рим 136

Іспанська синагога, Прага 88

Іспанські сходи, Рим 38,
136–139, 152

Ісус Христос 49

Італійська держава 188

Італія 20, 28, 34, 36, 46, 56, 58,
104, 140

Йозефів, Прага 88

Кавальєрі 180

Кампаніла Св. Марка,
Венеція 224

Кампанья 152

Кампідоліо, Рим 176

Кампо деї Фьорі, Рим 42,
156–159

Канцелерія, Рим 160

Капела Пацці, Флоренція 34,
114, 116–119

Капітолій, пагорб, Рим 41, 44,
46, 47, 49, 140, 164, 172, 176,
180–184, 192

Капітолійська площа, Рим 46,
180–183

Капітолійський музей, Рим 180

Каракалла 200

Карл Великий 196

Карлів міст, Прага 22, 68–71

Карл IV Люксембурзький 68, 72, 76

Кассієва дорога, Флоренція 128

Католицька церква 188

Кафка, Франц 25, 88, 91

Квінтії Атерії 160

Київ, м. 5, 18, 26, 38, 61, 80

Київський художній інститут 21

Кілессо, Сергій Костійович 28

Кілікст III 156

Кільцева дорога, Рим 38

Кінний торг, Прага 76

Козімо I Медічі, герцог
Тосканський 34, 35, 100, 104,
120, 124, 132, 208

Колізей, Рим 42–44, 160–164, 172

Колони Марка і Теодора,
Венеція 61

- Константинополь, м. 220, 224
 Контаріні, Доменіко 220
 Коридор Вазарі, Флоренція 35,
 128, 130–135
 Королівські Виногради,
 Прага 23, 25, 84
 Королівські сади, Венеція 61,
 228–231
 Костел Ісусова Серця,
 Прага 84–87
 Костел Св. Серця Пана,
 Прага 25, 84–87
 Костюкович, Олена 57
 Костянтин 196
 Краків, м. 18, 20
 Крамниця New Yorker, Прага 76
 Краннер, Йозеф 72
 Кьярадіа, Енріко 140

 Лагуна, Венеція 59, 61, 216,
 224, 228
 Лем, Вільям Фредерік 237
 Леонардо да Вінчі 104
 Лепанто, м. 47
 Лінц, м. 20
 Лоджія деї Ланці, Флоренція 31,
 100–103
 Лоджія Приорів, Флоренція 100

 Лонгена, Бальдассаре 59, 212, 216
 Львів, м. 18

 Мавзолей Адріана, Рим 148–151
 Мадерна, Карло 196
 Майстер Гануш (Ян Руже) 64
 Макіавеллі, Нікколо 26
 Мала Страна, Прага 22, 68
 Манес, Йозеф 64
 Марк Аврелій 49, 180
 Марк, ап. 61, 220, 223, 224
 Марк Віпсаній Агіппа 168
 Марко Поло 11
 Марсове поле, Рим 144, 168, 172
 Марчіана, район, Венеція 228
 Масарик, Томаш Гарріг 72
 Маттіас із Аррасу 72
 Махаїл архангел 148
 Медуза 100
 Метро Музеум, Прага 76
 Микола V 152
 Мікеланджело Буонарроті 26,
 31, 53, 116, 148, 180, 184, 192,
 196, 204
 Мікелоццо ді Бартоломео
 Мікелоцці 104
 Мікулаш з Кадані 64
 Мілан, м. 58

Міленіум 19
Міст Ріальто, Венеція 58, 59,
204–207
Міст Св. Трійці, Флоренція 35
Монастир Санта Марія
Новелла, Флоренція 95
Монетний двір, Венеція 228
Моравські ворота 20
Моргілевський І. В. 220
Мортон, Генрі Воллам 16, 53
Московія 25
Моцкер, Йозеф 72
Муніципальний дім короля
міста Праги 80
Муссоліні, Беніто 35, 172, 188, 236
Муха, Альфонс 72

Набережна Тібра, Рим 41
Наполеонові сходи, Рим 49, 184
Наполеон І Бонапарт 184, 228
Народна площа, Рим 38, 184–187
Національний музей, Прага 76
Неаполь, м. 56, 58
Ненашева, Олена 19, 115
Нептун 29, 49, 152
Нерон 192, 196
Німеччина 20, 22
Нове Место, Прага 76

Новий палац, Флоренція 34
Новий Трокадеро, Париж 140
Нові Прокурації, Венеція 224, 228
Нола, м. 156
Нью-Йорк, м. 31, 53

Обечний дім, Прага 22, 80–83
«Одіссея» 11
Олегова гора, Київ 237
Олександр VI Борджія 148
ООН 19
Орканья, Андреа 108
Орсіні де Кампофлоре 156
Оспedale дельї Інноченті,
Флоренція 28, 96–99
Остія, м. 38

Падуя, м. 58
Палатин, пагорб, Рим 164
Палац Веккіо, Флоренція 31, 34,
35, 100, 104–107, 132
Палац Дожів, Венеція 224
Палац консерваторів, Рим 180
Палац Медічі Ріккарді,
Флоренція 120
Палац Пітті, Флоренція 27, 34,
35, 120–123, 132
Палац сенаторів, Рим 180

- Палац Фарнезе, Рим 156, 160
Палладіо, Андреа 59, 204, 208
Пам'ятник Віктору Емануїлу II,
Рим 41, 46, 49, 140–143
Пам'ятник Джордано Бруно,
Рим 42
Пам'ятник Кафці, Прага 88–91
Пам'ятник Св. кн. Вацлаву,
Прага 76
Панніні, Джузеппе 152
Пантеон, Рим 44–46, 168–171
Париж, м. 50, 140
Паріоне, район, Рим 156
Парлерж, Петер 64, 68, 72
Партечіпаціо, Джустініано та
Джованні 220
Педагогічний музей, Київ 80
Пейроне, Паоло 228
Персей 100
Перуцці, Бальдассаре 172
П'єта 53
Південна Європа 20
Північна Європа 20
Пігацці, Альвізе 216
Пізано, Андреа 108
Пій VII 208
Пій IX 160
Пій XII 188, 191
Пінчо, пагорб, Рим 136, 152
Піппо (Філіппо Брунеллескі) 120
Пітті, Лука 120
Плавт, Тит Макцій 237
Плечник, Йоже 22, 23, 84, 237
Площа біля Трьох Вулиць,
Рим 152
Площа Георгія з Подебрад,
Прага 84
Площа Героїв, Будапешт 140
Площа Їржіго з Подебрад,
Прага 25
Площа Капітолію 47, 49, 180–184
Площа Навона, Рим 40–42,
144–147, 156
Площа Пітті, Флоренція 34, 120
Площа Республіки,
Флоренція 27, 32
Площа Сан Марко, Венеція 58,
61, 208, 212, 220, 224–227, 228
Площа Санта Кроче,
Флоренція 112
Площа Св. Петра, Рим 50, 54,
184, 188, 192–195
Площа Святішого Благовіщення,
Флоренція 96
Площа Синьйорії, Флоренція 27,
29, 31, 100, 104, 124

- Площа Треві, Рим 152
 Поділ, Рим 54
 «Поїхали з нами!» 18
 Полівка, Освальд 80
 Польські Бескиди 20
 Поляна Квітів, Рим 156
 Понте Веккіо, Флоренція 33, 35,
 128–132
 Понте делла Монета,
 Венеція 204
 Понте, район, Рим 144
 Порохова брама, Прага 80
 Португалія 148
 Прага, м. 11, 18, 20–26, 31,
 64–91
 Празький град 72
 Пунта делла Догана, Венеція 61
 П'яцца Сантіссіма Аннунціата,
 Флоренція 96
 П'яцетта Пія XII, Рим 188, 191
 П'яцетта Сан Марко,
 Венеція 224–227
 П'яцца делла Пінья, Рим 42
 П'яцца делла Ротонда, Рим 42,
 45
 П'яцца дель Парадізо, Рим 42
 П'яцца дель Пополо, Рим 17, 38,
 39, 49, 184–187
 П'яцца дель Чінкве Луна,
 Рим 42
 П'яцца Санта Марія Новелла,
 Флоренція 92
 П'яцентіні, Марчелло 188, 237
 Райнальді, Карло 180, 184
 Ратушний дзигар, Прага 64–67
 Рафаель Санті 45, 148, 196
 Рейнолдс, Джошуа 16
 Рейхстаг, Берлін 22
 Ренесанс 26, 34, 68, 112, 124, 172
 Рива дельї Ск'явоні, Венеція 58
 Рим, м. 11, 16, 18, 26, 34, 36–53,
 56, 136–203
 Римська вовчиця 46
 Римський форум 164–167
 Ринок Ріальто, Венеція 204
 Різдво Богородиці 108
 Рісорджименто 140
 Ріццолі, Ахіллес 237
 Рона, Ярослав 88, 91
 Ротонда (Пантеон), Рим 168
 Рубік, Ерне 116
 Руденко, Володимир 21
 Руже, Ян (майстер Гануш) 64
 Русіко 220

- Савеллі, фамілія 172
- Сади Боболі, Флоренція 28, 31, 120
- Сади Боргезе, Рим 49, 184
- Сакконі, Джузеппе 140
- Сальві, Нікола 152
- Сан Джованні, застава, Рим 36
- Сан Джорджо Маджоре, о-в, Венеція 59, 208
- Сан Марко Джардінетті, Венеція 228
- Сан Марко, о-в 228
- Сансовіно, Якопо 204
- Санті, Лоренцо 228
- Св. кн. Вацлав 72, 76
- Св. Марія 200
- Св. Петро 34, 38, 41, 50, 51, 52, 54, 160, 188, 192, 196, 199
- Св. Теодор 224
- Священна дорога, Рим 164
- Сельво, Доменіко 220
- Середньовіччя 31, 144, 160
- Сирітський прихисток, Флоренція 96–99
- Сікст V 160, 184, 192
- Скамоцці, Віченцо 208
- Скарпа, Карло 22, 237
- Слепцов О. С. 4
- Словенія 22, 61
- Слов'янська набережна, Венеція 58
- Собор Сан Марко, Венеція 58, 61, 208, 212, 220–224, 227, 228
- Собор Санта Марія дель Фьоре, Флоренція 28, 30–32, 51, 72, 108–111, 168, 199, 220, 223
- Собор Св. Віта, Прага 22, 72–75
- Собор Св. Петра, Рим 34, 38, 39, 41, 51, 52, 160, 192, 196–199
- Сонячна автострада, Італія 58
- Софія Київська 47, 220
- Софія Константинопольська 168
- Спакареллі, Аттіліо 188
- Спеккі, Алессандро 136
- С.-Петербург, м. 38
- Стадіон Доміціана, Рим 42
- Сталін 31, 236
- Старе Место, Прага 68, 76, 88
- Старе місто, Рим 41
- Старий двірець, Флоренція 34, 104–107
- Старий міст, Флоренція 27, 34, 35, 128–132
- Старий палац, Флоренція 35, 104–107
- Стародавній Рим 41, 164
- Старомиська площа, Прага 22, 24, 64, 67

Старонова синагога, Прага 25, 88
Стрілка Джудеккі, Венеція 216
Судети 20

Таленті, Франческо 100, 108
Театр Марцелла, Рим 46, 57,
172–175
Тевере, р. 50, 54
Терми Каракалли, Рим 200
Тибр, р. 38, 41, 50, 172, 188, 200
Тіберіна, о-в 57
Толій 180
Тополина площа, Рим 184
Торренова, Рим 36
Тоскана 56, 104, 124, 132
Трастевере, Рим 54, 56, 57, 200, 203
Траян, Марк Ульпій Нерва 168
Трир, м. 22
Тритони 152
Турін, м. 140

Україна 26, 36, 58

Фальере, Віталі 220
Фальконі, Бернардо 216
Фелліні, Федеріко 56
Фенікс 164
Феодосія, м. 36

Феррара, м. 58, 204
Феррарі, Етторе 156
Фламінієва дорога, Рим 184
Флоренція, м. 11, 18, 26–35, 37,
51, 56, 92–135, 140
Фонтана, Доменіко 184, 192, 200
Фонтана, Карло 184, 200
Фонтан Треві, Рим 35, 42, 152–155
Фонтан Чотирьох рік, Рим 40,
41, 144
Фортуна 216
Форум Августа, Рим 124
Форум Романум 44, 160, 164–167
Фостер, Норман 22
Франциск Ассизький 112
Франція 136, 236
Фра Рісторо Кампі 92
Фра Сісто Фіорентіно 92

Хора, монастир,
Константинополь 61
Храм Божественного Адріана,
Рим 37
Храм Геркулеса, Рим 57
Храм Портуна, Рим 57
Храм Юнони Монети, Рим 176, 180
Храм Юпітера Капітолійського 180
Христос 176

Цезар, Гай Юлій 144, 172
Центральна Європа 64, 236
Центральна Рада 80
Церква Марії з Квіткою,
Флоренція 108
Церква Марії Рятівниці,
Венеція 59
Церква Марії у Небесного
Вівтаря, Рим 176
Церква Сан Джорджо Маджоре,
Венеція 59, 60, 208–212
Церква Санта Кроче,
Флоренція 28, 32, 34, 112–116
Церква Санта Марія деї
Міраколі, Рим 184
Церква Санта Марія делла
Салюте, Венеція 59, 212–216
Церква Санта Марія ін Ара Челі,
Рим 46, 48, 49, 176–180, 200
Церква Санта Марія ін
Монтесанто, Рим 184
Церква Санта Марія ін
Трастевере, Рим 54, 200–203
Церква Санта Марія Новелла,
Флоренція 26, 92–95
Церква Св. Агнеси ін Агоне 144
Церква Св. Марії-у-Небесного-
Вівтаря, Рим 46, 176–180

Церква Св. Серця Господнього,
Прага 22, 23, 84–87
Церква Святого Хреста,
Флоренція 32, 112
Церква Триніта деї Монті, Рим 136
Церква Трійця-на-Пагорбі, Рим 136
Цирк Нерона, Рим 192, 196

Чеккаріні, Джованні 184
Челліні, Бенвенуто 34, 100, 104,
128, 129
Черніхов, Яків 235, 237
Чеські Судети 20
Чехія 20, 22, 25, 64, 72, 76, 80
Чехословацька республіка 80
Чірко Массімо, Рим 57

Шиндель, Ян 64
Шлях Примирення, Рим 188–191
Шпиталь для невинних,
Флоренція 96–99
Шульц, Леонард 237

Юдитин міст, Прага 68
ЮНЕСКО 84
Юнона Монета 176

Янікул, пагорб, Рим 51, 172

A–Z

Arcadia 13

Basilica di San Marco,

Venezia 220–224

Basilica di San Pietro,

Roma 196–199

Basilica di Santa Croce,

Firenze 112–116

Basilica di Santa Maria in Ara

Coeli al Campidoglio,

Roma 46, 176–180

Basilica di Santa Maria in

Trastevere, Roma 200–203

Basilica di Santa Maria Novella,

Firenze 92–95

Campidoglio, Roma 176,

180–184

Campo de' Fiori, Roma 156–159

Cappella Pazzi, Firenze 116–119

Castel Sant'Angelo,

Roma 148–151

Chiesa di San Giorgio Maggiore,

Venezia 208–212

Chiesa di Santa Maria della Salute,

Venezia 212–216

Colosseum, Roma 160–164

Corridoio Vasariano, Firenze 132–135

Dogana da Mar, Venezia 216

Flavianum Amphitheatrum,

Roma 160–164

Fontana di Trevi, Roma 152–155

Forum Romanum, Roma 164–167

Galleria degli Uffizi, Firenze

124–128

Giardini Reali, Venezia 228–231

Hadriani Mausolea, Roma 148–151

Kafka, Franz 88

Karlův most, Praha 68–71

Katedrála svatého Víta, Václava a

Vojtěcha, Praha 72–75

Kostel Nejsvětějšího Srdce Páně,

Praha 22, 84–87

La Cattedrale di Santa Maria del

Fiore, Firenze 108–111

La Loggia dei Lanzi, Firenze 100–103

La Scalinata di Trinità dei Monti,

Roma 136–139

- M**onumento Nazionale a Vittorio Emanuele II, Roma 140–143
New Yorker, Praha 76
Obecní dům, Praha 80–83
 Onlus, fondazione 228
 Ospedale degli Innocenti, Firenze 96–99
Palazzo Pitti, Firenze 120–123
 Palazzo Vecchio, Firenze 104–107
 Pantheon, Roma 168–171
 Piazza del Campidoglio, Roma 180–184
 Piazza del Popolo, Roma 184–187
 Piazza Navona, Roma 144–147
 Piazza San Pietro, Roma 192–195
 Piazzetta San Marco, Venezia 224–227
 Pomník Franze Kafky, Praha 88–91
 Ponte di Rialto, Venezia 204–207
 Ponte Vecchio, Firenze 128–132
 Porta Santo Spirito, Roma 54
 Punta della Dogana, Venezia 216–219
Rome 53
 Staroměstský orloj, Praha 64–67
Theatrum Marcelli, Roma 172–175
 Trastevere, Roma 200
 Trinità dei Monti, Roma 136
Václavské náměstí, Praha 76–79
 Venezia 61
 Via della Conciliazione, Roma 188–191
 Vittorio Emanuele II 140

Архітектурне видання

Борис Леонідович ЄРОФАЛОВ-ПИЛИПЧАК
Католик, або Новий Рік на П'яцца дель Пополо

Графічна концепція: Борис Єрофалов

Дизайнер: Олександр Червінський

Випускаючий редактор: Олена Ненашева

Коректор: Тихон Бонна Деа

Формат 127 × 153 *мм*

Ум. друк. арк. 7,4. Вид. № 70.

ВД А+С, свідоцтво ДК № 2270

від 25.08.2005.

01001 Київ, вул. Бориса Грінченка 7

www.nsau.org

Друк: ТОВ Пабліш Про

www.publishpro.com.ua

Свідоцтво ДК № 5400 від 26.07.2017.

Printed in Ukraine